

מדשן ביתך

גליון
מס' 589

פנינים ורעיונות נפלאים לראש השנה
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

ראש השנה
תשפ"ז

אלול

חודש הרחמים והסליחות

הזמן המיוחד לשוב אל ה' הוא ימי הרחמים והסליחות - חודש אלול ועשרת ימי תשובה. בימים אלו ניתנת לנו הזדמנות מיוחדת, **רבי שמשון פינקוס** זצ"ל הסביר את ההזדמנות המיוחדת הזאת באופן נפלא:

לקהילה אחת לא היה בית כנסת להתפלל, הם השתוקקו בכל ליבם ובכל נפשם להקים בית של קבע לתורה ולתפילה, לרווחת כל בני הקהילה לכבוד השם יתברך. הם התאמצו לגייס תרומות, למצוא תורמים - אך הדבר לא עלה בידם. בסופו של דבר הם החליטו להביא קרוואן. פועלים הכינו את התשתית להנחתו, ומשאית ענקית הביאה אותו, ומנוף ענק החל להרים את הקרוואן באויר. מהמשאית יצאו שלושה פועלים, בריונים, שהחלו לכוון את הקרוואן בצורה כזאת שהוא יישב באופן מדויק על התשתית שהוכנה מראש. סובבו אותו קצת ימינה, קצת שמאלה, כמה סנטימטרים קדימה, ושוב ימינה, שמאלה, קדימה, אחורה... לקח להם עשרים דקות עד שהושיבו את הקרוואן על מקומו ושחררו אותו מהמנוף. המנוף התקפל והמשאית נסעה לדרכה. במקום כבר נכחו החשמלאי, האינסטלטור ושאר בעלי המלאכה, שהחלו מיד במלאכתם בו ברגע שהקרוואן הונח במקומו.

לפתע! שוד ושבר! נורא ואיום! זעקה אדירה נשמעה! התברר כי הקרוואן הונח הפוך! הצד בו עומד ארון הקודש הונח בצד מערב! מה עושים? כולם עמדו במקומם כשהם אובדי עצות... עמד שם בחור אחד ותמה: 'רבתי! מה הבעיה? יש לי עצה פשוטה! בואו נרים את הקרוואן ונסובב אותו...' אמרו לו: 'השתגעתי? הרי הקרוואן שוקל כמה טונות'. השיב להם הבחור: 'מה זאת אומרת? הרי ראינו מקודם ששלושה אנשים הצליחו לסובב אותו ימינה ושמאלה, קדימה ואחורה, אם כן גם אנחנו נצליח! אמנם לא בעזרת שלושה אנשים אבל בעזרת שלושים - יכול נוכל...'.

'אווי! טיפש שכמותך!' - הסבירו לו - 'כשהקרוואן היה באויר, והמנוף אחז אותו, עוד אפשר לסובב, להזיז, לשנות... אבל עכשיו כשהקרוואן כבר מונח על מקומו... מאוחר מדי מכדי לשנות!...'.

הדברים נוקבים ויורדים עד התהום!

באלול הכל עוד באויר, שום דבר עוד לא כתוב וחתום... אפשר עוד לשנות! אחרי אלול יהיה כבר מאוחר, לא תהיה אפשרות לשנות! רק באלול יש לנו את ההזדמנות... רבותי! שהדברים האלו לא יהיו 'סתם

דיבורים', שהדברים האלו יהיה 'למעשה'! שכל אחד ואחד מאיתנו יראה מה עליו לתקן! שכל אחד יתחזק בדקדוק הלכה ובקיום המצוות בשלמות, בשמחה, בווארמקייט, והשם יתברך יהיה בעזרנו, שהרי "הבא ליטרה - מסייעין אותו". [מתוך הספר "יחי ראובן"]

אלול - בדיקת המגנט

כל יהודי בחודש אלול מתחזק ושב בתשובה ומתקרב לבורא עולם, אך ככל שחולפים הימים וימי השנה חולפים ועוברים חוזר הוא לדרגתו הראשונה. וכשמגיע חודש אלול שוב חוזר הוא ומנסה להתעלות ולחזור לדרגות הרוחניות ששואף הוא להעלות להעפיל אליהם. אך אין זו עליה זמנית לצורך ירידה, אלא עליה זו מסמלת את שאיפתו של אותו יהודי, אמנם בכל השנה, הוא לא עומד ומחזיק איתן בכל מה שקיבל עליו בחודש אלול ובראש השנה, אך בכל זאת, מה ששוב מתחזק ומתאמץ לעלות עוד ועוד בחודש אלול מראה על שאיפותיו ויכולותיו, ובאיוז דרגה הוא אוחז.

דוגמא נפלאה על מהותו של חודש אלול היה רגיל לומר **רבי יוסף צבי שטייגל** זצ"ל: ברוסיה השתמשו הרבה בברזל - בין השאר לצורך הקמת מסילות הרכבת [כמעט] אין סופיות. איפה מאכסנים את כמויות הברזל האדירות? במחסני ענק! וכשנגמר המקום במחסנים? מאכסנים אותם בחוף! עד שיתפנה מקום. ובינתיים - הברזל נתון לפגעי הטבע, גשם, שלג. ברזל מחליד במים, והרבה מהמתכות. החלידו, כשהגיע תורם להיכנס למפעל - רבים מהברזלים כבר לא נראו כברזלים, החלודה עשתה בהם שמות. מה עושים? איך ניתן לבדוק אם הברזל עדיין טוב? אם ניתן להפיק ממנו משהו? - מביאים מגנט! ברזל נמשך למגנט - חלודה לא, מעמידים את המגנט מול הברזל, והיה, אם הברזל החלוד נמשך אל המגנט - אות הוא כי ניתן לעבוד איתו, כי עדיין "ברזל" הוא, וניתן להפיק ממנו את מירב התועלת...

והנמשל" במשך השנה כולה אנחנו. מ ח ל י ם! אלול הוא "המגנט". כאשר יהודי נמשך אל אלול מוכח כי הוא עדיין טוב, כי אפשר לעבוד איתו, כי ניתן להפיק ממנו! במילה אחת: אלול זו "בדיקה מגנטית" של ה"אידישקייט" שלנו... (מוסף שב"ק י"ז)

אפילו דגים שבים רועדים

שאל הגאון הצדיק **רבי חיים וולקין** זצ"ל, משגיח ישיבת 'עטרת ישראל', מפני מה אומרים שבחודש אלול אפילו דגים שבים רועדים, וכי איזה

הבדל ניכר אצל הדגים בין חודש אב לחודש אלול? וכי מדובר בסתם מליצה?

היטיב המשגיח לבאר: החייט רואה בדרך הילוכו חליפות, הסנדלר רואה תמיד לנגד עיניו מנעלים, הספר רואה ראשים, תספורות. בדורות קודמים, החיל והרעדה באלול היו כה מוחשיים, שבכל מקום חשו האנשים "אלול", וכאשר ראו דגים בים, ראו אותם 'רועדים', הרי כעת אלול! זו הכוונה אפילו דגים שבים רועדים, הכל תלוי במבט של המתבונן.

שנוכח להביט כראוי, לחוש ולספוג מדרגות נשגבות אלו, לקראת היום הגדול והנורא בו ספרי חיים וספרי מותים נפתחים לפני הבורא יתברך, בתפילה שניכתב כולנו לחיים טובים וארוכים. (הופיע ב-במה)

אריה שאג לא ירא

שאלו את רבי חיים קניבסקי זצ"ל, מדוע נאמר (עמוס ג' - ח') 'אריה שאג' בלשון עבר, ולא אריה שואג בלשון הווה, הרי בכל שנה ושנה באים הימים הללו מחדש. והשיב, מאמינים בני מאמינים אנו שכל הקורות עמנו בשנה שחלפה כבר נגזר בר"ה, וכשמתבוננים בדברי הימים - כי פלוני שהיה עמנו לפני כשנה, בימים הללו כבר איננו, רעהו שהיה אשתקד בימים הללו מ'עשירי העיירה', פשט את רגלו ועתה פושט גם ידו לקבץ נדבות, זה חלה ל"ע וזה הפסיד... הרי אריה שאג בלשון עבר, ר"ל האריה דאשתקד שואג ראו מה נגזר... כמה וכמה אנשים שלא 'חלמו' ולא חשבו שככה יארע להם, וממילא מי לא יירא לקראת השנה החדשה.

והדברים תואמים למה שמרגלא בפומיה של ה'סטייפלער' לומר בשם ה"חזון איש", כי 'יראת שמים' בימינו הוא להאמין שכל העובר על האדם בכל השנה נקבע ונגזר כבר בראש השנה שלפניו.

מדוע תוקעים דווקא בשופר באלול

לכאורה אם השופר בא לעורר את ישראל לתשובה, מדוע הוצרכו ל'שופר' אפשר לתקן שבכל עיר ועיר ידרוש החכם 'דרשת התעוררות' בקול חוצב להבות אש. מבאר ה"אור המאיר" זי"ע [עפ"י דבריו בד"ה א"י היתקע], בדרך משל, לעיירה מוקפת חומה שהתגוררו בה עניים ועשירים, והעמידו שומר בפתח העיר שישמרו אותם מן המזיקים והגנבים, והנה כאשר יבחין השומר בכנופיית גנבים המתקרבים לעיר ויצעק גנבים... גנבים... לא יתאספו אצלו כי אם העשירים לבדם הדואגים על כספם ורכושם, ורק הם יסייעו לשומר להתגבר כנגד הגנבים ולגרשם מתחום העיר, ואילו העניים יישארו בבתיהם, כי לא אכפת להם כ"כ אם יכנסו הגנבים בתוך העיר, מאחר שבלאו הכי אין מה לגנוב מהם, אך אם יצעק השומר בקול אש... אש... שהעיירה בוערת וכל הרוצה להציל את נפשו עליו לעזוב את העיר, אזי ימלטו כולם על נפשם.

והכי נמי אם היה החכם דורש לפני העם להתחזק בענייני תפילה, היו חלקם אומרים שהם מתפללים כהוגן ואין הדברים מכוונים אליהם, ואם

היה מעוררם בלימוד התורה היו התלמידי חכמים מתנערים ואומרים שהם עסקו בתורה כל השנה כולה, ואם היה מוכיחם על ענייני גמילות חסדים היו העסקנים הולכים בלב רגוע, שלא אליהם נאמרה התוכחה, ולכן אמרה תורה לתקוע בשופר בקול רעש גדול, שזה מעורר את כל אחד ואחד לחזור בתשובה בכל מצב שהוא, ולב יודע מרת נפשו והוא עצמו מכיר בנגעי עצמו, וכדוגמת השומר הזועק אש... אש... הגורם לכולם לברוח ממקומם.

סליחות

סליחה

סליחה יכולה להתפרש בשתי פנים. ישנה סליחה שבה אדם פגע בחברו, ומתחרט על כך, ובא לפייסו, המפייס בא אליו בהכנעה, ובשפה רפה יבקשנו 'סלח לי', אך ישנה סליחה אחרת, אדם הולך בדרך, ולפניו עומד אדם המפריע לו ללכת לדרך, אף הוא פונה אליו בלשון "סליחה", אך כל כוונתו היא רק לעורר את העומד על אס הדרך ומפריעו מלהלך, על כן אומר לו 'אנטשולדיקט' - 'סלח לי' - אל תעמוד בדרכי ותן לי לעבור הלאה. אומר רבי אלימלך בידרמן כך לענין ימי הסליחות, יש ב' כיתות, יש הבאים אל בוראם ומתחננים אליו בהכנעה שיסלח להם על עוונם כשכוונתם היא לטהר עצמם מכל טינוף ועוון, אך יש מי שאינו אלא אומר, אל תעמוד בדרכי, כאומר תן לי לעבור את אלו הימים וכבר יעברו ויחלפו להם כל הימים הנוראים...

בשיא תקופת הקורונה הגעתי לרשת קניות, כדי לערוך קנייה שבועית גדולה. הייתה הגבלה על כמות הנכנסים, אז הגעתי מוקדם. אבל לא הייתי החכם היחיד והרבה אנשים הגיעו מוקדם, חיכינו כולם בחוץ לרגע שתיפתח החנות. איש - עגלתו בידו. בינתיים ארגן השומר שישב בפתח, את כל הציוד שלו. הניח במרכז הכיסא שם מולו את גלאי המתכות הידני. בצד ימין סידר את מווד החום, ובצד שמאל כפפות חד פעמיות. ברגע שניתן האות והחנות נפתחה הסתובבתי עם העגלה כדי להיכנס לחנות. מסתבר שלא לקחתי את הסיבוב טוב - והעגלה שלי התנגשה בכיסא שליד השומר. הציוד שלו התעופף לרצפה, הוא כעס: "תראה מה עשית!" אמרתי בהכנעה: "סליחה". השומר: "מה סליחה? מה!! תראה מה עשית!" עמדתי נבוך...

סיפור זה פורסם במוסף שב"ק של 'יתד נאמן' במדור 'מעשה למעשה', והלקח בציודו של המעשה נלמד ע"י בעל המעשה, ואלו דבריו: המקרה עורר אותי להתכונן בעוצמת מהותה של התשובה. כשאתה פוגע באדם, בשר ודם, נקודת המוצא היא שהוא כועס עליך. ועכשיו - לך תשבור את הראש איך למצוא את המילים לרצות אותו... ובעצם: למה שמילים יתקנו מעשים? (וכפי שהרעיש רבינו הרמח"ל [מסילת ישרים פרק ד']: "כי הנה באמת, איך יתקן האדם את אשר עוית והחטא כבר נעשה? הרי שרצח האדם את חברו, איך יוכל לתקן הדבר הזה? היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות?!). לעומת זאת כשמדובר ביחס

להקב"ה, נקודת המוצא היא. הפוכה לחלוטין: ארבעים ימי רצון... 'כי ימינו פשוטה לקבל שבים'... ואפילו מסדרים לך מראש את נוסח בקשת הסליחות, שבכוחם תוכל להשיג את הסליחה - כמה חסד! כמה רחמים!

"דלתיך דפקנו רחום וחנון"

בתחילת הסליחות אומרים 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך, דלתיך דפקנו רחום וחנון'. ולכאורה יש להקשות, מדוע חוזרים לומר 'דלתיך דפקנו' אחרי

שכבר אמרנו 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך'. מבאר הרב ברוך רוזנבלום שליט"א ביאור נפלא בשם הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל, יש שני סוגים של עניים, העני הראשון הוא דופק בדלת בנימוס, ואם לא פותחים לו הוא חוזר לביתו, משום שהוא לא נצרך לכסף כדי שיהיה לו מחר מה לאכול, אלא חסר לו ארון או שולחן חדש, ולכן הוא מנסה בנימוס לבקש עזרה בכסף, אבל העני השני הוא אדם שאין לו לחם לתת לילדיו היום, ואם הוא חוזר לביתו בלי כסף הם יהיו רעבים ללחם כפשוטו, עני כזה הוא דופק ודופק עד שנענע, כי אין לו ברירה אחרת, וגם אם השעה מאוחרת הוא מנסה בכח וכה עד שיענה. וזה הביאור כאן, שאנחנו נמצאים במצב שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה, והכל נקבע כעת מחדש מי יזכה ומי לא יזכה ח"ו, ולכן אנחנו דופקים וחוזרים ודופקים עד שיענה ה' יתברך וישמע לקולנו, ולכן אנחנו חוזרים ואומרים 'דלתיך דפקנו', שאנחנו בבחינת דלים ורשים שאין לנו כלום, ואין אנחנו מצפים אלא לרחמי ה' יתברך.

אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם

על הפסוק בתהילים "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם" [פ"ט - י], אותו אומרים מידי בוקר בסליחות. הקשה ה"בעל שם טוב" [ה"ד בספר "טובך יביעו"] מה עניינם של הגלים לסליחות עמך בית ישראל? ומתרין, לפני אלפי שנים בעת בריאת העולם קבע הקב"ה גבול לים, עד כאן יגיעו המים ותו לא. ולמרות שיש גלים שמנסים להתרומם ולעבור את הגבול אינן מצליחים. מסביר ה"בעל שם טוב", למרות שהקב"ה תיחם את הגבול מעוניין הגל לעבור אותו ולהגיע ליבשה. כל גל וגל מנסה את מזלו ואינו מתייאש, ולפני שמגיע ליבשה מתרומם מעט, ושוב חוזר אל עצמו ואל הגבולות שקבע לו האלוקים. והקב"ה משבח את הגלים על כך, על העקשנות שהם מפגינים ועל כוח ההתמדה המופלא, בלי להגיע לנקודת משבר.

לכן נאמרות מילים הללו לפני סליחות, כדי לדעת שהקב"ה קל מלא רחמים הוא, ומעוניין בטובתנו, וגם אם לא הלכנו בדרך טובה ומרדנו נגדו ח"ו, עדיין יש לנו סיכוי להתקרב אליו בלב שלם, וצריך רק להתמיד ולהתמיד, לנסות ולנסות כמו גלי הים, ולא להישבר לעולם.

הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך

בפתיחת הסליחות אנו אומרים 'הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך', וביאר המגיד מדובנא זי"ע בדרך משל, לאיש אשר אחיו שבק חיים לכל חי, והשאיר אחריו לאנחות ילד קטן, ריחם הלה על בן אחיו שנשאר יתום בודד ואימץ אותו לו כבן, גידלו וחינוכו כשהוא משקיע בו כוחות עצומים לרוב אהבתו אליו. ויהי היום ויגדל הילד עד שהגיע לפרק האיש מקדש, ובו בעת אף בת דודו הגיעה לפרק האשה נקנית, מיד הציעו השדכנים את הבחור לדודו מאמצו, ואכן נתרצה בדבר באומרו 'טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר'. לא עברו ימים רבים משמחת הנישואין והתברר כי אין הזיווג עולה יפה, ואין הבעל נוהג כראוי לגבי בני ביתו, וכשבאו מים עד נפש נטלה את מטלטליה וחזרה לבית אביה. הלך הבעל לבית דודו ודפק על הדלת, אך אין קול ואין עונה... דודו 'חותנו' אינו מעוניין לראות את פניו לרוב כעסו על שכה נהג בביתו, אך זה המשיך להקיש על הדלת, עד שקרא מאחורי הדלת הנעולה - דודי אהובי ואהבי, אכן כעסך בצדק הוא, שהרי בתך היא, אך אנא, זכור אל תשכח, כי מלבד זאת הינך גם דודי... כיוצא בדבר באים אנו בבקשת רחמים ותחנונים, אכן 'הגוף' החטיא את הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל, אך מבקשים אנו מהקב"ה, אמת כי הנשמה לך, אך סוף סוף הגוף פעלך, וממילא חוסה על עמלך.

במוצאי מנוחה

הפזמון 'במוצאי מנוחה' של יום א' דסליחות נבנה עפ"י אותיות א' ב' (מלבד הבית הראשון), על כל אות יש חרוז בפני עצמו, רק לאות ס' אין חרוז בפני עצמה, אלא האותיות נ' וס' סמוכים זה לזה - 'נא סגבם' (שגבם) מאוצר המוכן בזבולך. אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע [אמרי פנחס השלם, סליחות תנן] שהדבר בא להסמיך את הנ' והס' יחדיו, שיעלו לתיבת 'נס'... כי אכן אין בידינו מעש לבוא עימם אל המלך אלא רק לניסי הקב"ה אנו מייחלים, וכמו שאנו מבקשים 'תראם ניסך עושה גדולות'. וע"כ עלינו להרבות בתפילה ובתחנונים לפני מלך שומע תפילה.

"זוחלים ורועדים מיום בואך, חלים כמבכירה מעברת משאך"

בפיוט 'במוצאי מנוחה' הנאמר ביום א' דסליחות אומר הפייטן 'זוחלים ורועדים מיום בואך, חלים כמבכירה מעברת משאך', וביאורו, בני ישראל חלים ומתפחדים כאשר היוולדת את בנה בכורה, ויש להבין מדוע המשיל פחדם של בני ישראל למבכירה דווקא, מבאר ה"ישמח ישראל" [מאורן של ישראל למוצש"ק סליחות] כי לעולם יגדל הפחד מדבר שעדיין לא עבר עליו כדוגמת המבכירה שמעולם לא עברה צער לידה והיא חוששת ומפחדת יותר מלידתה השניה והשלישית שכבר יודעת לקראת מה היא הולכת. אף אנו לעת עתה דופקים אנו בשערי רחמים בכסה ליום חגיגנו, כי על כל ענייני האדם מעמדו ומצבו דנים בשמים

ממעל מחדש, והכל מכוסה מאיתנו ואין איש יודע מה יהא בדינו בשנה עתידה זו, ועל כן חלים, זוחלים ורועדים מיום הדין הנורא. (באר הפרשה)

הריני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה

רבי מנחם צבי טאקסין זצוק"ל, מגיד מישרים ד'קמניץ' [עשרת חכמים' דרוש י"ט, מובא ב'שערי ארמון']: באחת מדרשות החיזוק לקראת הימים הנוראים סיפר 'מעשה שהיה' על מנת להמחיש את מצבו של האדם המטמא את גופו בחטאים.

וכך סיפר בתערוכה גדולה שהתקיימה ב'פרים' בימים ההם, הוצג ארון עץ נפלא, במשך חודשים ארוכים עמל אמן חרושת עץ על גילוף וחריתה של פיתוחים עדינים ומעוררי השתאות. ככל שהיה הארון מפליא עין כל רואיו

בחיצוניותה, עורר התפעלות בתכנונו הפנימי. היו בו מגירות גלויות ומגירות נסתרות, מדפים נשלפים ומסתובבים - הארון היה לשיחת היום בתערוכה, והאמן המעצב קיבל מדליית זהב. עשיר מופלג מעיר המלוכה וינה, שילם כעבור היצירה שמונת אלפים דינרי זהב. הציבו בטרקלינו, והיה מתפאר בו באוזני כל מבקר ומציג את פלאיו. גלגל הוא שמסתובב בעולם, והגביר ירד מנכסיו ופשט את הרגל. הנושים פשטו על נכסיו, ומכרו את כל אשר לו לכיסוי חובותיו. גם הארון הוצג למכירה. המוכרים - כמו הקונה - לא עמדו על טיבו, עד שנמכר בכמה עשרות דינרים בלבד. במשך הזמן עבר הארון מיד ליד, כמה פיתוחים נשרו, רגל אחת נשברה. בסופו של דבר קנה אותו רצען אחר כגרוטאה, והניח בו את כלי מלאכתו. את העורות הניח בתא הזכוכית - שהיה מיועד לכלי זהב וכסף, את המסמרים במגרות, ואת הזפת והשעוה בתאים המרופדים קטיפה. לימים ביקר האמן - שעיצב וייצר את הארון המופלא בעיר המלוכה וינה, כאשר סייר שם, נפרמה סוליית נעלו. עצר בטיולו ופנה לראות היכן כאן חנותו של סנדלר, שיוכל לתקן את נעלו, עינו נתקלה בשלטו של הרצען והוא נכנס פנימה, שלף את נעלו, ומסרה לרצען לתקון. בינתיים הביט סביב, ועינו נתקלה בארון הנפלא - נפלא לשעבר, יש לומר, עתה עמד בפנית הבית, נוטה על צידו בהעדר רגל אחת, רבים מקישוטי וגילופיו חסרים, והוא מוכתם ומרובב, מלא שריטות ופגומות. האמן ראה - והתעלף...

הרצען המבועת הזעיק עוברים ושבים, והם מיהרו להשיב את רוחו. כאשר התעורר מעלפנו, החל לבכות ולמרוט את שערות ראשו. "ראו מה עשו מארוננו", קונן בקול מר, "הביטו מה עוללו לו" - והוא החל להראות להם: הנה, זו הייתה אמורה להיות מגירה לכסף, וזו לזהב, וזו לאבני חן. וזו מגירת סתרים למסמכים חשובים. וסיפר כמה יגע וכמה עמל, כמה השקיע בתכנון ובביצוע, ואיך התפעלו מהיצירה בתערוכה העולמית, ואיך זיכרוהו עליו במדליית זהב. ואיך קנו אותו ב-שמונת אלפים דינרי זהב - ועתה... איך לא יבכה בראותו, שהארון הפך למחסן

עורות ונעליים בלות, ומגירותיו מאכסנות חוטי תפירה ומסמרים? איך לא יתעלף ולא יבכה מרה?!

המשיך המגיד ואמר: הקב"ה יצר את האדם בחכמה, בצלם אלוקים, בתואר והדר וזיו פנים. ויותר מכך יצר בתוכו, בראשו ובמוחו, מדורים מדורים, תאים ומגירות סתרים. מדור חכמה, מדור בינה ומדור דעת. תא לזיכרון ותא לעיון ולהבנה, מגירה למידת הענווה, למידת היראה, למידת הבושה, לחסד ולחמלה. בקצרה: כלי חמדה, כלי מחזיק ברכה. ועתה, מה נאמר ומה נדבר, "לא די שלא קידשתי את איברי, אלא טמאתי אותם. בראת בי מוח ולב ובהם חוש המחשבה, לחשוב מחשבות טובות והרהורים טובים, ולב להבין דברי קדשך... ואנכי טמאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות" [מתוך 'תפילה זכה'] בתא של הענווה הכנסנו גאוה, בתא של יראת שמים - מרי ועיקשות, בתא הבושה - עזות. בשכל, השתמשנו לכל רע.

בכך מדויק הלשון שאנו אומרים בוידוי "הריני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה", שלכאורה היה צריך לומר "הריני מלא בושה וכלימה". אלא שעל פי הסיפור הנ"ל מובן כיצד אנו נראים ככלי מפואר שאיבד את פארו והדרו... "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים". [יתד נאמן מוסף שבת קודש]

כדלים וכרשים דפקנו דלתך - דלתיך דפקנו רחום וחנן

יש להבין מדוע כופלים ואומרים 'כדלים וכרשים דפקנו דלתך - דלתיך דפקנו רחום וחנן', מבאר **רבי נפתלי טרופ**, כי המקבץ נדבות בין פתחי הבתים - פרוטה לפרוטה מצטרפת, אם דלת אחת לא תפתח בפניו, לא יתעכב האיש שם זמן רב, אלא ימשיך במלאכתו לדלת הבאה. אמנם, אדם הרעב והצמא שכבר כמה ימים לא בא דבר מאכל לפיו, ומרגיש כי בלא אכילה ושתיה תשוב נשמתו ליוצרה בעוד כמה רגעים, לא יסוב מדלת סגורה לדלת הבאה, אלא ימשיך לדפוק בכל כוחו, עד שיפתחו לו הדלת לרווחה, וישיבו את נפשו, כן אנו אומרים, דלתך דפקנו - כי כביכול אנו מרגישים שבלא... לא נוכל להמשיך, אלא נדפוק ונדפוק עד אשר יפתחו בפנינו השערים, וישיבו את נפשנו בכתיבה וחתומה טובה.

דלתיך דפקנו רחום וחנן

רבי שלום שבדרון זצ"ל היה מפרש מה שאנו אומרים בנוסח הסליחות 'דלתיך דפקנו רחום וחנן', על דרך משל לאדם שיושב בביתו והנה שומע הוא כי מאן דהו דופק בדלת, הרי בידו ה'בחירה' אם לפתוח שערי או לאו, אבל אם ישמע כי בא איש ובוטט בחזקה על הדלת, הרי הוא נגש במהרה לראות מי הוא אשר מעיז לבעוט על דלתי ביתי, והנה בגשתו אל הדלת הרי הוא שומע כי עני ודל עומד לאחוריו וזועק בשארית כוחותיו - אם לא תעניק לי בזה הרגע פיסת לחם הריני מת מרעב כאן 'על אתר... אין כל ספק שהלה ימהר ויחיש לעזרתו ויחיה נפשו ממות... אף אנו אומרים וזועקים, דלתיך דפקנו... פיקוח נפש... לא

באנו הנה ל'נקוש' על הדלת אלא לדפוק בחזקה ולזעוק - רבש"ע אם לא תפתח לנו ותחיש במהרה לעזרתנו בכתיבת 'שנה טובה ומתוקה'... הרי 'על אתר' אנו ח"ו...

וזהו ג"כ פירוש הפיוט [סליחות ליום א' אשכנז] 'זוחלים ורועדים מיום בואך... רצה עתירתם בעמדם בלילות', כי 'עתירה' היא מלשון הפצרה מרובה [רב"י פרשת תולדות עה"פ ויעתר לו ה'], לומר, שב'סליחות' איננו מסתפקים בבקשה גרידא אלא בתחינה והפצרה מרובה, ואל תאמר מי התיר לך להטריח כלפי שמיא, שמע נא לדברי הגה"ק ה'חפץ חיים' [שם עולם, נפוצות ישראל פ"ז], וז"ל, וצריך איש נבר בתפילתו לפני השם יתברך, לדבר לפניו כבן קטן לפני אביו... כל זה יבקש מהשי"ת מעומק ליבו, ובוודאי כשישמע הקב"ה את תפילתו הזו תתקבל ברוב חן ויקצוב לו מזונותיו. וכידוע שחוצפה כלפי שמיא מהניא אפילו לדברים פשוטים וכל שכן בדברים קדושים כאלו לכבוד השם, עכ"ל.

רבי אלימלך בידרמן הביא ביאור נוסף על מה שאנו מזכירים 'דלתך דפקנו', כי מדרך העולם בבוא העני לבקש נדבת ממון בביהכ"ס או בביהמ"ד, יש מי שיענה כנגדו ויאמר 'אין לי', אין הפרוטה מצויה כעת בכיס... אבל כשמתדפק העני על דלת הבית לא ישיב את פניו ריקם, כי לכן בא העני הנה בידעו שבתוך ה'בית' יש לבעה"ב עכ"פ שווה פרוטה אחת ויותר. לזה אנו אומרים דלתיך דפקנו כביכול, דוגמת העני שבא אל העשיר במקום שבוודאי 'יש לו', ולכן ממשיכים לאמר 'אל תשיבנו ריקם מלפניך' - א"א שתשיב פנינו ריקם, שכן יודעים אנו להדיא שיש לך, והכל בידך - תן לנו שנה טובה ומתוקה, שנת גאולה וישועה 'שמחה לארצך וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך'.

מכניסי רחמים הכניסו רחמינו

בתחינות בסליחות ישנם שאומרים מכניסי רחמים הכניסו רחמינו, מבקשים אנו הכניסו רחמינו, אנא הכניסו את הרחמים שלנו לפני קל בעל הרחמים. ולכאורה מה מקום יש לבקש רחמינו, היה צריך לבקש הכניסו רחמים עלינו?

ביאר **רבי נחום לבנה**, על דרך שאמרו חז"ל כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וממילא מבקשים אנו ממלאכי השרת להכניס רחמינו וזה פועל מידות שהמרחם על אחרים מיד מרחמים עליו, **רבי אהרן לייב שטיינמן** הביא מסידור הגר"א בתפילת 'השיבנו', כתוב בחז"ל נאמר במגילת אסתר מרדכי בן שמעי בן קיש, ולמה נקרא שמו קיש ע"ש שהקיש על דלתי רחמים, וביאר הגר"א דב' דלתות הם: א' בליבו של אדם וא' בלב שמים, וכעין שלט רחוק הוא, כשאדם פותח שערי ליבו מיד נפתחים שערי שמים ונשפכים רחמים, וא"כ יש לנו אוצר - המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וכתב הרבינו **יונה** 'והוא פתח תקוה נכבד מאד', ועוד אחז"ל כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו (ראש השנה י"א).

וביתר שאת הוסיף ראש ישיבת "כנסת הגדולה" **רבי הלל זקס** זצ"ל בשם מרנא ה"חפץ חיים" זיע"א, שכשאדם עושה מעשים טובים על אף שחטא ורושם החטא קיים, אלא שמרחמים עליו מן השמים ומעבירים על כל פשעיו, אבל כשאדם נמנע מלשמוע עליו מן הרע וסותם אוזניו משמיעת דברי לשה"ר ורכילות, זה עדיף על הכל, כי כאן במידה כנגד מידה גם בשמים לא רוצים לשמוע גנותו כלל. והחי יתן אל לבו להתחזק בעניינים אלו שבין אדם לחברו, דברים שצריך להיזהר מהם 'אש', צחוק קטן יכול לעלות ביוקר, וכמו שכתב ה"חתם סופר" [בספר הזיכרון] שאף שהקב"ה מאריך אפו, זה רק בין אדם למקום, בדברים שבין אדם לחברו הקב"ה ממהר לפרוע - וה' יצילנו.

הכנה לראש השנה

אחד אמר אל **רבי מרדכי מנדבורנא** זי"ע אשר הינו משמש בקודש בר"ה כ'בעל תפילה' ועליו איבער זעהן דעם מחזור (לעיין במחזור להכין עצמו), נענה לו האדמו"ר מנדבורנא, הן ה'מחזור' נשאר בדיוק כמו שהיה בשנה שעברה ואין בו שום שינוי, מוטב שתעיין ותבדוק בעצמך מאשר תבדוק במחזור...

שמחת החג

כתב מרן ה'שפת אמת' זי"ע [ר"ה תרל"ד]: 'הנה ר"ה הוא יום חג כמו כל שאר החגים ומועדים, שליבנו מלא שמחה על שבחסדו הגדול נתן לנו השי"ת ימי תשובה ומשפט בכל ראשית שנה, להתנקות מכל חטא, ואנו בני ישראל בטוחים שנצא זכאין בדין, ונכתב לאלתר לחיים בספרן של צדיקים, כדכתיב "ועמך כולם צדיקים". אמנם, כיון שהשטן מקטרג על ישראל על שהם מובטחים בזכיית המשפט יותר מהגויים, ועל מנת למנוע פתחון פה לבני עוולה, צריך שמחה זו להיות נסתרת ונכסית בליבנו, וזהו "בכסה ליום חגיגנו", שמחתנו צריכה להיות בהתכסות ביום חגיגנו'.

תפילות ראש השנה

זכרנו לחיים

תיקנו הגאונים להוסיף לבקש בעשי"ת בברכת 'אבות' - "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים, וכבר הקשו, שהרי ג' ברכות ראשונות של שמו"ע אינם אלא 'שבח' ותהילה לבורא ית"ש, ומה מקום לבקשות באמצע הברכה הראשונה (עי' טור סימן תקפ"ב).

והביאור הוא על פי מעשה שהיה עם הגאון **רבי יחזקאל אברמסקי** זצ"ל, בעת שביקר ברבנות עיר הבירה לונדון. אחד מתושבי המקום ירד מנכסיו, והגיעו הדברים לידי 'פיקוח נפש' ממש. נחליץ הרב אברמסקי

לעזרתו והוא בעצמו ערך מגבית והסתובב בבתי גבירים להתרימים מממונם.

בליל שב"ק עלה הרב לגביר אחד והחל לבקש ממנו שיפתח את ידו ויתן עכשיו תרומה נכבדה, נדהם העשיר ואמר, רבי, שבת היום... יסור נא מר לביתי לאחר השבת ואז אתן, אמר לו הרב, בכוונה תחילה הגעתי עכשיו כדי שתבין ותשכיל גודל נחיצות הבקשה עד שאפילו שבת נדחית מפניה, ולא עת דברים עתה כי אם 'קום ועשה'... כיוצא בדבר הננו מבקשים זכרנו לחיים דווקא שלא במקום הראוי ועל פי הסדר, כי אין הימים כתיקונם שצריך לשמור על ה'גיונים' ועל המנהגים... אלא הזמן בוער כאש, ופיקוח נפש יש בדבר, רבש"ע זכרנו לחיים... ואם לא עכשיו אימתי...

זכרנו לחיים

יש ארבע תוספות בתפילת שמונה עשרה: זכרנו, מי כמוך, וכתוב לחיים ובספר חיים. אם נתבונן נראה, שבשתיים הראשונות, הבקשות הם קטנות באופן יחסי, מבקשים רק זכרנו לחיים, ואח"כ זכר יצוריו לחיים ברחמים, ובשתיים האחרונות אומרים, וכתוב לחיים טובים, כבר מוסיפים, חיים טובים, ואח"כ בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה, נזכר ונכתב לחיים טובים ולשלוש, מוסיפים עוד יותר בקשות, מה השתנה בינתיים, מודים אנחנו לך, מהרגע שהתחילו להודות להקב"ה על מה שהוא נותן, אפשר להוסיף בבקשות. אדם שיודע להגיד מודים אנחנו לך, הוא יכול לבקש!

ה"שפתי חיים" מתרץ [מועדים א' מאמר ב' דיני ר"ה - עוה"ז ועוה"ב] ע"פ שיטת הגר"א מוילנא [תרפ"ב ס"ט] שבראש השנה יש שתי דינים אחד על חיי העולם הזה, ואחד על חיי העולם הבא, שתי הבקשות הראשונות עוסקות על העולם הבא, ועל זה מבקשים שנוכה להיכתב לחיים, ולחיים ברחמים, אבל שתי הבקשות האחרונות נתקנו לבקש על הדין בעולם הזה, ולכן שם שייך לבקש על חיים טובים ועל פרנסה טובה.

רבי ירחמיאל קראם זצ"ל היה מוסר שיעורים בהלכה אחרי תפילת שחרית, באחד השנים לפני עשרת ימי תשובה למד בהלכות התפילה של עש"ת, וביאר לפני התלמידים את כל הלכות האזכרות שמוסיפים בעש"ת, מה מעכב ומה אינו מעכב וכו'. אחרי השיעור נענה **רבי ירחמיאל** ואמר לבחורים, הנה למדנו כי שש אזכרות המה (זכרנו לחיים, מי כמוך, המלך הקדוש, המלך המשפט, וכתוב, בספר חיים) האחת מעכבת עד כדי חזרת התפילה והיא המלך הקדוש והשאר אינם מעכבים. את המעכבים זוכרים עפ"י הרוב ואת השאר שוכחים הרבה פעמים, עצתי נאמנה לכולכם, כל אחד יכין קופת צדקה, ועל כל שכחה של כל אזכרה יניח בה שקל אחד, ואת המעות נאסוף ממחרת יום הכיפורים לטובת ישיבת בין הזמנים. הבחורים שמעו, המה תמזו על החידוש שבדבר, סברו וקיבלו.

למחרת יוה"כ פ"ה החל **רבי ירחמיאל** לסבב בין הבחורים, שאל את הראשון כמה שקלים יש בקופתך ויען הבחור אין בה כלום, השני ענה שאין מאומה בקופתו, משם ניגש לבחור שלישי אבל גם הוא ענה שאין שום דבר בקופתו. ויתמה רבי ירחמיאל עד מאד, וכי אחד מכם לא שכח אפילו אזכרה אחת, היתכן כזאת... ענו הבחורים, הרי אנחנו בסה"כ בחורים, אין בידינו הרבה מעות, כספנו ניתן בידנו בצמצום, לכן לא יכולנו לתת לעצמנו לשכוח אזכרות ולשלם על כך... ממילא היה לכל אחד מאתנו עול, שמנו לב ולא שכחנו.

למד מכך **רבי ירחמיאל**, הרי כל אחד יודע שימים הללו הנם ימים (גורליים) שכל חיי האדם של כל השנה תלויים בהם, הוא יודע כמה מפסיד בכל זכרנו לחיים שהוא שוכח, וכמה מרוויח כאשר כן זכר לאומרו, וכל זה עדיין אינו מועיל במאומה, רבים השוכחים להזכיר האזכרות, ואילו כאשר היה הדבר נוגע לשקל אחד אשר בכיסו כבר לא שכחו מאומה. אמנם יש בזה כדי ללמדנו עצה נאמנה, שחייב כל יחיד ויחיד להזכיר לעצמו, ולהשריש בדעתו במוחו ולבו עד כמה יש בידו להרוויח בכל דבר טוב שעושה בימים הללו - לא רק 'שקל' אלא ריבי רבבות, הכל נוגע לו ברווח או הפסד, וממילא לא יישכח התפקיד, ויזכור את המוטל עליו.

זכרנו לחיים

בספר "טללי אורות" מביא מעשה מרבי **אלחנן וסרמן** - היתה שמחת "תנאים" של בחור אחד. כשישבו כל המסובין והמתיני לקריאת התנאים, סירב לפתע המחזותן לתתם על הנדוניה עליו התחייב, כשהוא טוען בלהט שיש להאמין לו על דברתו, שבוודאי לא יזוב לבניו, ובוודאי יתן את מה שהבטיח, וכל מאמצי השכנוע עלו בתוהו, ואף אחד מהמסובין לא העיז לומר לו שלא מאמינים לו.

בין היושבים במסיבה, היו ר' **אלחנן וסרמן**, וכשהוא ראה את עקשנותו של המחזותן, אמר שטענתו שיש להאמין לו כי אב לא עושה עוול לבניו, אינה טענה. והראיה, מתפילת הימים הנוראים, אנחנו מבקשים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", בטוחים אנו שהקב"ה החפץ בחיים יזכרנו לחיים, שהרי בנים אנו למקום, שכתוב "בנים אתם לה' אלקיכם", א"כ, מדוע יש להוסיף ולבקש "וזכרנו בספר החיים", מדוע לא די לנו בהבטחת הקב"ה כי יזכרנו לחיים? מכאן, שאינה דומה הבטחה ללא כתב להבטחה שבכתב.

רבי משה לנדינסקי, ראש ישיבת ראדין, הוסיף, שאפילו הבטחה שבכתב אינה בררת תוקף כמו נתינה ביד ממש. והראיה מפרשת הביכורים, אדם נכנס לפרדס ורואה פרי חדש, קושר גמי על הפרי, ואח"כ לוקחו, מניח אותו בסל ומביאו לירושלים, לבית המקדש. לפעמים זה מהלך של כמה ימים, בשמש היוקדת או תחת גשם סוחף, וא"כ, לאחר כל ההשתדלות והטרחא, אפשר להיות סמוך ובטוח שיתן האדם את פירותיו לכהן.

מכך, והוא - 'זוכר יצוריו לחיים ברחמים' - שנוכח שיחיינו - חיים של רחמים, חיים של צדיקים ולא של רשעים.

מלוך על כל העולם כולו בכבודך

צריך להבין, מהו כפל הלשון "מלוך על כל העולם כולו בכבודך"? מתרץ הט"ז [סימן תקפ"ח], תיבת "כל" יכולה לקבל משמעות של "רוב", כיון שרובו ככולו, ואם היינו מתפללים רק מלוך על כל העולם, היה הדבר מתפרש שמספיק שרוב העולם יכירו במלכותו יתברך, ורובו ככולו. לכן אנו כופלים ומוסיפים כולו, שתפילותינו היא שלא מספיק את רוב העולם, אלא כולו ממש. ואנו חייבים להתפלל ממש על כל אחד ואחד מישראל, שייגיעו להכרה בהקב"ה. ואם יש איזה שיכור בקצה העולם, גם עליו אנו מתפללים שייגיע להמלכת הקב"ה בעולם, לכן יש צורך לכפול ולומר "כולו", שהקב"ה ימלוך על כל העולם כולו ממש ולא רק רוב העולם ירגישו שהקב"ה הוא המלך.

ובכן תן פחדך

כתב הטור ותיקנו לומר 'ובכן' כלשון המקרא באסתר 'ובכן אבא אל המלך', לפי שעתה הוא יום הדין ואנו באים לפני מלך מלכי המלכים [תקפ"ב וכתב הכלב: ג' פעמים 'ובכן' כנגד מלכויות, זכרונות ושופרות]. צריך להבין מה היה קשה לו לטור, וכי מה הבעיה במילה 'ובכן'? בעומק הדברים יש לומר, אסתר המצב שלה היה כך: אם היא תבוא למלך בלי רשות אחת דתה למוות. מצד שני, ואם לא תבוא למלך, היא ובית אביה יאבדו. אוי לה אם תלך ואוי לה אם לא תלך. שמעה אסתר לדברי מרדכי ובאה אל המלך, והשתמשה במילה 'ובכן', משתי האפשרויות זו הטובה והנכונה. כמו כן אנו, אנחנו נמצאים בימי הדין. אם נברח מהמשפט אוי ואבוי לנו, ידונו אותנו לחובה - 'הלא המחותרת חתורה לפניך!' הטוב ביותר זה לבוא לפני המלך, מפני שרחמיו מרובים, וכפי שאמר דוד 'נפלה נא ביד ה', כי רבים רחמיו', וזו כוונת הטור 'ובכן אבוא אל המלך'. (נר לשולחן שבת - מפי אחד מגדולי המשגיחים יש"כ להרה"ג ר"ג)

ובכן תן פחדך

כל יהודי מתפלל ומבקש בתפילת הימים הנוראים "ובכן תן פחדך", אומר רבי נפתלי מרופשיץ, "פחדך" הוא ביגמטריה "געלט" [באידיש כסף]. לפעמים האדם מתכוון ל"פחדך" האמיתי, אך בסתר ליבו אומר הוא, ריבונו של עולם, אני צריך כסף. אומר ה"לקוט גרשוני", זה כוונת הכתוב (ישעיהו א' ט"ו) "ידיכם דמים מלאו", כל היום אתם מתפללים רק על כסף, לכן "גם כי תרבו תפילה אינני שומע".

רעיון דומה אומר רבי יחזקאל משינווא בעל ה"דברי יחזקאל", אם נקח את כל התפילות של עם ישראל ונסחט אותן, ייצא מזה הרבה כסף... אך מאידך, רבש"ע, אבל אם תקח את הכסף של עם ישראל ותסחט אותו, ייצאו מזה הרבה הרבה מצוות. נכון, יהודי צריך כסף צריך פרנסה,

ובכל זאת, לאחר כל התהליך "ולקח הכהן הטנא מידך", למה הכהן צריך לטרוח ולקחת את הסל מידו, בוודאי אם הוא הגיע עד ירושלים, הוא עצמו ימסור את זה לכהן? אלא, מכאן שאין לסמוך על הבטחות ממשיות ככל שיהיו, אלא רק כשיקח הכהן את הסל מיד הבעלים, יכול הוא להיות סמוך ובטוח. והוסיף רבי משה דוד דרייען אב"ד סקוטלנד, שאפילו על כתב אי אפשר לסמוך, שהרי ברחל אמנו התנה יעקב תנאים ברורים עם לבן כשאמר "ברחל בתך הקטנה", ועם כל זה רימאו לבן ונתן לו את לאה תחתיה, הרי, שאף בהבטחות ברורות וכתובות לא מספיק.

למענך אלוקים חיים

יש להבין מה כוונת בקשתנו 'למענך', הרי הבקשה מכוונת לרצוננו לחיות?

מבאר רבי גד'ל איזנר זצ"ל, מי שפושט רגל אף שהנושים עומדים וצועקים על ממונם שהלך לאבדון, הם מתעמקים בגורם שהביא לפשיטת הרגל, ואם הם רואים שמדובר בעסק מוצלח אך הניהול כושל היה, הם יפעילו את העסק כראוי מעתה והלאה, ויתכן אף שייגיעו למסקנה שכדאי להם להוסיף השקעה על השקעתם עד אשר יביא לרווחים נאים, בכדי להכפיל את רווחיהם.

וזו טענתנו להקב"ה, אמנם חטאנו והעסק בפשיטת רגל, אך באם תעניש אותנו ונמות, מה יצא לך מכך?! אך באם תקבל את תחינתנו ותשובתנו ותכפר לנו על עוונותינו ותוסיף לנו חיים, תיווכח שלא רק שחזרנו בתשובה שלמה, אלא אף הוספנו והרבינו מצוות לרוב. אם כך, אכן זה 'למענך' - בשבילך היה מן הראוי למחול ולהוסיף לנו חיים טובים, שנוכל לתקן את המעוות ולהוסיף מצוות ומעשים טובים.

המגיד מדובנא אומר, אנו מבקשים בימי הדין: זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים למענך וכו', אנחנו לא מבקשים את החיים למענינו, לצרכי הגוף, להשיגם ביתר קלות וביתר נעימות, לחיי "עולם הזה" טובים יותר, רק כל כוונתנו היא להישאר בחיים כדי לעבוד בלב שלם - "למענך אלקים", לכן אנו מבקשים "וכתבתו בספר החיים" - לא למענינו אלא למענך, כי "לא המתים יהללו קה", על כן מבקשים אנו חיים. זהו מאמר התורה (דברים ל' - י"ט) "ובחרת בחיים", לא למען עניינים פחותים, רק "למען תחיה אתה וזרעך לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו כי הוא חייד", אלו הם החיים האמיתיים.

זוכר יצוריו לחיים ברחמים

ביאר ה"חתם סופר", הקב"ה הרי חפץ בחיים, ו'חפץ' היינו בלי טעם, ולא מהטעם של 'רחמים' אלא 'חפץ' ללא סיבה. על כן אפילו לרשע - לא יחפץ במוותו, אף על פי שלפעמים זה רע לו לרשע שיחיה, אבל הקב"ה חפץ בחיים. ועל כן אמרנו מתחילה 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים' - על דרך שהוא 'חפץ' בחיים בלא טעם, ושוב מתפללים ליותר

אך לשם מה הוא צריך? המצוות עולות כסף, גידול הילדים לתורה עולה כסף. נכון שאם נסחט את כל התפילות, ייצא כסף, אבל אם תסחט את הכסף - ייצא מזה מצוות.

לפני ראש השנה, נכנס אל רבי יחזקאל אברמסקי איש אחד בבית הדין, כדי לקבל אישור שהינו ראוי לשמש שליח ציבור בתפילות הימים הנוראים. על פי תקנות הקהל בלונדון, לא היה אדם ראוי לשמש חזן בשכר בבית כנסת, אלא אם קיבל תחילה אישור מהרב, פנה הרב אברמסקי אל האיש: "יבין כבודו, הקהילה, אינה מעוניינת לקבל את חוות דעתי אם אמנם "קולו ערב", אלא בעיקר יחפצו שהרב יאשר כי "פרקו נאה". לצורך זה מעוניין אני לדעת לכל הפחות, האם נהיר לך פירוש המילים המופיעות במחזור. אשאלך: מה פשר התפילה "ובכן תן פחדך"? אותו חזן בעל גוף פרש מיד את זרועותיו הענקיות כלפי מעלה, והסביר: "ריבוננו של עולם, תן פחדך עלינו בחן..." מכיון שהיה נראה לו שרבינו משהמלך ואינו מבין את כוונתו, הוסיף מיניה וביה הסבר מורחב: "הלא בין כה וכה יהיה פחדך ד' עלינו. אנא, אם כן, עשה זאת בחן ולא בחימה שפוכה..." ("מלך ביופיו" ח"א)

יעלה ויבוא

שאלו את הרב מבריסק על נוסח תפילת "יעלה ויבוא", מדוע אומרים "זכרונו וזכרון אבותינו" ומוסיפים "וזכרון כל עמך בית ישראל", לכאורה כשביקשנו "זכרונו וזכרון אבותינו" זה כולל הכל, גם את כלל ישראל וגם את האבות הקדושים, א"כ מהי ההוספה "וזכרון כל עמך בית ישראל"? והסביר, בעם ישראל יש שתי בחינות, א'. עם ישראל בתור פרט, כל אחד ואחד והשגחתו הפרטית. ב'. ההשגחה על עם ישראל בכללותו, כמו שכתוב "עם זו יצרתי לי". על "כלל ישראל" נאמר "היום הזה נהיית לעם" כלפיו יש הנהגה מיוחדת והשגחה מיוחדת, ולכן אנחנו מתפללים בהתחלה על "זכרונו וזכרון אבותינו" כיחידים, כפרטים, ומוסיפים ומתפללים שיעלה "זכרון עמך בית ישראל", כלל ישראל כולו כעם.

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם

בספר "תורות ועובדות מבית רבותינו" מסופר, פעם נפגשו האדמו"ר מסאטמר עם האדמו"ר מוויז'ניץ בגרוסוורדיין. אמר האדמו"ר מוויז'ניץ בשם ה"קדושת לוי", שפירש את התפילה "כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם", שהקב"ה זוכר את כל מה שאדם שוכח, הן במצוות והן בעבירות, ובהתאם לכך משלם שכר או מעניש. כלומר, אם אדם עושה מצוה, וכתוצאה מכך מחזיק מעצמו ומתגאה, הקב"ה שוכח לו את אותה מצוה. ולהיפך, אם אדם עושה עבירה, חלילה, וזוכר אותה, ויודע שצריך לתקן את מה שעשה בבחינת "וחטאתי נגדי תמיד", אזי ה' שוכח מהעבירה. משא"כ, אם כשעושה מצוה שוכח ממנה תכף ומיד, ויודע

שאין לו במה להתגאות, כי כמה שיעשה, עדיין לא יצא ידי חובתו, אז ה' זוכר את המצוה.

לדוד מזמור

יש נוהגים לומר את הפרק 'לדוד מזמור' אחרי תפילת מעריב בלילי ראש השנה, על מעלת אמירת הפרק לדוד מזמור - מופיע ברשימות רבי נפתלי מרדכי שמערלער זצ"ל משאץ חתן הרה"ק רבי מאיר משאץ זצ"ל מעשה מכלי שני: יהודי אשר היה עסוק במסחר בעיר 'בריסק', והיה מוכרח להיות בראש השנה אצל הרב מבריסק רבי יאשע' בער מבריסק זצ"ל בעל "בית הלוי".

בליל 'ראש השנה' כאשר כל העולם אמרו לו גוט יום טוב, הלך האורח גם כן לברך להרב 'שנה טובה', ושאל הרב מאיפה הוא? ואמר לו שהוא איש חסיד, כיבדו הרב לומר לו איזה דבר תורה או סיפור מהבעש"ט זי"ע, ואמר שכעת שכח הכול, רק זה זוכר: מפני מה אומרים בליל ראש השנה 'לדוד מזמור'? על זה אמר הבעש"ט זי"ע, הטעם כי הדין הוא ש- מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול - כי זה מתנה מן השמים ואין לו ביכולת לוותר על המתנה מן השמים, אבל השי"ת הוא מלך הכבוד, כמו שאומרים במזמור זה 'מי זה מלך הכבוד', דהיינו שהוא מלך גם על הכבוד עצמו ולא קיבלה ממקום אחר, ויש לו רשות לוותר על כבודו ולמחול הכול. על זה מבשר בליל ראש השנה שהשי"ת ימחול לנו כולנו. והה"ג נתפעל מאד - כפתור ופרח'.

לשנה טובה תיכתב לאלתר לחיים טובים ולשלום

בספר "אמונת עיתך" כותב: פרשיות ניצבים וילך האזינו, נקראים בזמן שבין ראש השנה יום כיפור וסוכות, והגמ' בראש השנה [ט:] אומרת, צדיקים נחתמים לאלתר לחיים, בינוניים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, רשעים לאלתר למיתה. והנה מצאנו דבר פלא, פרשת ניצבים יש בה ארבעים פסוקים, פרשת וילך שלושים פסוקים ופרשת האזינו חמישים ושתיים פסוקים. פרשת וילך שלושים פסוקים, כנגד שלושים יום של חודש אלול שבו הצדיקים ממהרים לחזור בתשובה. פרשת ניצבים ארבעים פסוקים, כנגד הבינוניים שעדיין תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, שהוא יום הארבעים מחודש אלול. פרשת האזינו חמישים ושתיים פסוקים, כנגד הרשעים שזוכרים לשוב בהושענא רבה, יום החמישים ושתיים, שהוא יום מסירת הפתקים, ואם זוכה האדם לשוב בתשובה, זוכה ל"וזאת הברכה".

שנה טובה ומתוקה

בספר "עולמו של אבא" מסופר על חסיד שבא לאדמו"ר מקוצק, ובכה לפניו שבתו הצעירה נפטרה והוא לא מבין את דרכי ה'. הרבי מקוצק לא ענה לו, אלא התחיל לדבר איתו בלימוד. הרבי שואל והחסיד עונה,

ובמשך שעה שלימה התפללו ביניהם. בסוף אמר לו הרבי, מדוע אתה מתעקש למצוא תירוץ לכל קושיא שאני מקשה, אולי הקושיא שלי טובה כל כך שאין לה תירוץ? ענה לו החסיד, אם התוספות אומרים זאת, לא יתכן שתהיה עליהם קושיא בלי תירוץ והסבר. אמר לו הרבי: על התוספות לא יכולה להיות קושיא, ואילו על הקב"ה יכולה להיות קושיא? לכן בראש השנה אנו מאחלים אחד לשני "שנה טובה ומתוקה", כי "שנה טובה" תהיה בכל מקרה, שהרי "אין עוול" וכל מה שעושה הקב"ה, לטובה עושה, אלא כל זמן שאיננו מבינים ואיננו יודעים לפרש מה שקורה לנו, עבורנו אין זה "מתוק", לכן מלבד הברכה "לשנה טובה", מוסיפים שהיא תהיה גם מתוקה, שנשכיל להבין את היותה "טובה" ועל ידי כך יומתקו כל מאורעות חיינו.

"שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה"

נוהגים לטבול החלה והתפוח בדבש. הטעם לטיבול בדבש, אמר ה"שם משמואל" זי"ע [ר"ה תרע"ד ד"ה מנהגנו], הדבש הוא טהור היוצא מן הטמא (שהרי הדבורה עצמה אסורה באכילה) שנהפך הטמא והאסור להיתר גמור (גם הדבורה 'רודפת' את האדם ועוקצת ואילו הדבש הוא הדבר המתוק ביותר). ולא עוד, אלא שכל דבר שטמא שנפל לתוך דבש הותר הוא עצמו באכילה, שנהפך להיות כדבש עצמו [שו"ע יו"ד פ"א - א - ח], להורות לנו, שכך יש בידינו כח להפוך את כל מצבינו ברוח ובגשם ביום הזה, ולהפוך את הדינים לרחמים מגולים.

"שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה"

כתוב בהלכה: ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש, ואומרים "שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה". נשאלת השאלה מה שאוכלים דבש, מובן כי זה מתוק, אבל למה דווקא תפוח?

ה"אמרי שאול" ממודז'ין זצ"ל מבאר, כתוב בחידושי הגאונים ב"עין יעקב" (ברכות פרק הרואה), בשם 'שער הצמחים' (פ"ג) 'הרואה בחלום שאוכל תפוחים, חיים טובים יהיו לו, ומעלה וגדולה יבואו, ולכן בחרו לאכול תפוח, שזה סימנא מילתא לתועלת וגדולה, וחיים טובים ומתוקים.

כתב בספר "להורות נתן" תירוץ נפלא על פי דברי התוספות בברכות [ל"ו]: שתפוחים הם בכלל המאכלים שאינם נצרכים לבן אדם, והם רק בגדר תענוג בלבד. וזוהי בקשתנו ביום ראש השנה, שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, גם בדברים שהם בגדר תענוג.

רבי אהרן טייטלבוים שליט"א מבאר: טבעו של התפוח הוא, שאחרי זמן שמקלפים את קליפתו מתחיל צבעו להשחיר, אך יש עצה אחת איך בכל זאת לשמור על מראהו: למרוח דבש על הפרי, והדבש בכח סגולתו הטבעי שומר ומגן על מראהו. ולכן אנו לוקחים בליל ראש השנה דווקא "תפוח בדבש", כי אנו אומרים להקב"ה הרי עם ישראל שנמשל לתפוח (כמו שאמרו חז"ל [שבת פ"ה]. על הפסוק בשיר השירים [ב' - ג] "כתפוח

בעצי היער" - למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פריז קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע בו בזמן שאומות העולם סירבו לקבל את התורה), עבר ועובר כל כך הרבה צרות ויסורים, ולפעמים אנחנו עושים מעשים נגד רצונך, וממש אנו משחירים את פנינו לבלתי הכר בעבירות ומעשים לא טובים, אך ריבוננו של עולם! תמרח ותציף אותנו בדבש ואך טוב וחסד תרדפינו, ותראה איך פתאום אנו שומרים על מראנו, ומתחילים להכיר במתיקות של הטוב שנתת לנו, ואנו משתדלים להיות כמה שיותר ויותר טובים, ועל כן תזכנו בשנה טובה ומתוקה!...

"שנהיה לראש ולא לזנב"

ויש לשאול: הרי לפעמים מומלץ להיות לזנב שהרי מובא במשנה [אבות ד' - ט"ו] "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים"? ותירץ בספר "מתוק מדבש" ע"פ הסברו של רבי אליעזר מדינקוב על המילה לראש שהיא ראשי תיבות לעשות רצון אבינו שבשמים. וזו היא בקשתנו שנוכה תמיד להיות "לראש" ולעשות את רצון אבינו שבשמים.

יש שפירשו, מדרך בעלי חיים שכרוצים להביט על זנבם הרי הם מסובבים ראשם לאחור, ועל דרך זה אנו מבקשים שנהיה לראש - שננצל את ראש השנה כדבעי, וממילא לא נצטרך בכל השנה להביט לאחור בכאב ובצער מדוע לא נצלנו את ר"ה העבר 'עד תומו'.

רבי ישעיהו מושיקאט זצ"ל בספרו "ראשי בשמים" דייק - מה |היא תוספת ה - ל' - 'לראש' ... 'לזנב', הרי די היה לומר 'שנהיה ראש ולא זנב' וביאר, דאמרו חז"ל (ראה אבות ד', ט"ו) 'הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים', ולכך מבקשים אנו - שנהיה שייכים לראש אפילו אם נהיה הזנב, ושלא נשתייך לזנב אף אם נהיה הראש.

"שירבו זכויותינו כרימון"

הרמ"א [סי' תקפ"ג] מביא את המנהג של אכילת רימון בליל ראש השנה, ואומרים 'רבה זכויות כרימון'. והקשה בפרי חדש [שם] מדברי הגמרא בברכות (נו) 'אפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון', ואם כן מה ה'רבותא' בתפילה זו, האם שאיפתנו להיות ריקנים?

בקובץ נור התורה (אלול תשס"ו עמוד רעט) כתב לתרץ רבי חזקיהו יוסף פלמן זצ"ל בשם אביו הרה"ג רבי בן ציון זצ"ל שהביא מהחפץ חיים. פעם בסעודת ליל ראש השנה הוזמן החכם רבי גבריאל דברשווילי זצ"ל לסעוד על שולחנו של מרן ה"חפץ חיים" זצוק"ל. כשהגיע לאכילת הרימון אמרו: 'יהי רצון שירבו זכויותינו כרימון'. שאל ה"חפץ חיים" מהי הבקשה, הרי חז"ל אומרים אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון? שמצוות זכויות הם שני דברים שונים. לדוגמא אם יש אחד בא לשיעור תורה ואינו מבין את הנלמד, אין לו זכות בעצם הלימוד, אך יש לו מצוה ושכר על כך שאינו מדבר באותו זמן לשון הרע ורכילות, וגם על

מה שמתאמץ. אבל מי שמבין וחי את הדברים הנלמדים, אצלו יש גם זכויות של הלימוד, וזהו שאנו מבקשים שנרבה זכויות כרימון ולא רק מצוות כרימון.

מסופר על יהודי שהקשה לרבו על דברי הגמרא שאפילו ריקנים מלאים במצוות, והלא דבר והיפוכו הוא, אם הם ריקנים, איך הם מלאים? רבו לא היה שבע רצון מהקושיא, ואמר לו, גם אני למדתי גמרא זו, אך היתה לי קושיא אחרת, אם הם מלאים במצוות, האיך אפשר לומר עליהם ריקנים ...

ראש השנה

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל מצא, שהגימטריא של 'ראש השנה', מתאימה לפסוק שבתהילים [ק"ט, ט, צא] למש' פטיך עמדו היום כי הכל עבדיך. הוסיף **רבי חיים קניבסקי**, ש'גימטריא' זו של המילה 'ראש השנה', לא תמצא בכל התנ"ך, חוץ מהפסוק הזה.

בעלון **"באר הפרשה"** הביא רמז על הפסוק [תהלים ק"ט - ק"כ] 'סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי' עולה בגימטריא כמניין 'אלול ראש השנה יום כפור נעילה הושענא רבא' (אלפיים תשעים).

קידוש לליל ראש השנה

בתפילת ראש השנה ובקידוש לראש השנה אומרים 'ותתן לנו ה' אלוקינו וכו' את יום הזכרון הזה יום תרועה וכו' זכר ליציאת מצרים'. ולכאורה מובן שפסח, שבועות, וסוכות קשורים ליציאת מצרים, אבל מה הקשר בין ראש השנה ויום הכיפורים ליציאת מצרים? מבאר **רבי דוד שלמה אייבשיץ** בספרו **"ערבי נחל"**: בני ישראל יצאו ממצרים לאחר רד"ו שנה, אע"פ שהגזירה היתה ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה. הגזירה של הארבע מאות שנה היתה על הצד שבני לא יזכו, שאז הגאולה תהיה בעתה = ארבע מאות שנה. אבל בני עשו תשובה גדולה במצרים, שנאמר ויזעקו בני יש' ראל אל ה' מן העבודה וגר, וידע אלוקים וזכו לגאולה של אחישנה שירד הזמן למאתיים ועשר שנה, כמנין רד"ו. כפי שכתוב אני ה' בעתה אחישנה, וכפי שאמרו חז"ל: זכו אחישנה לא זכו בעתה. ולפי"ז נלמד מיציאת מצרים מה גודלה של תשובה. לכן בראש השנה וביום הכיפורים שהם ימי תשובה אומרים זכר ליציאת מצרים, שתשובתם גרמה לאחישנה, וליציאת מצרים המוקדמת.

תפילת שחרית

המלך

בהרבה קהילות מבני ישראל נהגו שהחזן המתחיל (בסוף תפילת 'נשמת') ב'המלך', אומר תיבת המלך במקומו, ורק לאחר מ"כ ניגש לעמוד

התפילה. וביארו בזה, כי רבים האומרים - איי, איי, אילו הייתי במקומו של פלוני, במצבו של פלוני, אביו ואמו של פלוני, בביהכנ"ס פלוני ובקהילה פלונית, וכו' וכו' ממחשבות בני אדם - אז הייתי קרוב אל ה' ועובד אותו, אכן, אומרים לאדם - על מקומך... שם תמליך את ה', לא בכל אלה חפץ ה' ממך, רק שתעבדהו באותו מקום ומצב שהוא העמידך, וזהו קבלת עול מלכות שמים שלימה.

המלך

מנהג ישראל להדגיש ולהטעים את מילת המלך ביאר זאת בעל ה"ייטב לב": שלמה המלך אומר בחכמתו [משלי ל' - ה'] "כל אמרת אלו-ה צרופה". דהיינו, הקדוש ברוך הוא מצרף האותיות ומהפכן מרעה למובה ומקללה לברכה. וכגון שהופך נג"ע לענ"ג.

והנה דרשו חכמינו זכרונם לברכה [ברכות ז'] שזעמו של הקב"ה הוא רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע, שנאמר בו [במדבר כ"ד - ט"ז] "וידוע דעת עליון". ולכן נאמר [שם כ"ג - ח'] "מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה'", שכל אותם ימים לא כעס ה', כדי למנוע את קללתו של בלעם, כי אילו היה ה' כועס היה בלעם מכין את קללתו כנגד ישראל לאותו רגע ולא היה נשאר מהם שריד ופליט חס ושלום. ושאלו התוספות, מה היה יכול בלעם לומר באותו רגע? ותוצו: שהיה אומר "כלם!", היינו שיכלה את ישראל חס ושלום.

אלא ש"כל אמרת אלו-ה צרופה" וה' היפך את צירופי האותיות מ'כלם' ל'מלך', שנאמר [שם כ"ג - א'] "ותרועת מלך בו". וזהו שאנו אומרים בראש השנה "המלך", דהיינו שיהפוך ה' את ה'כלם' ל'מלך'.

"אבינו מלכנו חטאנו לפניך"

מהי ההדגשה 'לפניך'? מבאר **רבי לוי יצחק מברדיטשוב**, אדם מישראל שנכשל בחטא ועשה מעשים אשר לא ייעשו כדי להרוויח פרנסתו, הנה בסופו של דבר ישתמש בדבר זה לפרנס אשתו ובניו, לעשות צדקה וחסד, להכין סעודות שבת וחג, לגדל בניו לתורה, וכדומה. דברים כאלה אשר מביאים לעבודת ה' יתברך. ואם כי בוודאי שאסור לעשות דבר כזה, דהוא מצוה הבאה בעבירה, אבל יש בזה משום מליצה ישרה על כלל ישראל, 'אבינו מלכנו חטאנו' - גם בזמן שאנו חוטאים חס ושלום, לפניך - המטרה הסופית שלנו היא לעשות רצון השם, להקל מעלינו את מעמסת הדאגות, כדי להגיע לידי עשיית צדקה וחסד, ולעשות רצונך.

אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו

סיפר אחד ממשמשיו של האדמו"ר מטאלנא זצ"ל: התלויתי פעם לרבי בנסיעה באוטובוס חזרה לביתו בבית וגן, והנה נזכר הרבי כי עליו לקנות תרופה מסוימת, נכנסתי עמו לבית מרקחת ידוע בירושלים, בו היו באותה עת שני רוקחים אב ובנו, הרוקח האב שכבר הכיר את הרבי - קידמו במאור פנים וביקש ממנו ברכה להצלחה, ובינתיים היה בנו עסוק

"אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה"

לכאורה איזה ספר צריך לזה? מבאר בעל ה"תפארת שלמה", הרי ישנם אנשים שעיתותם בידם לישב ולהתמיד בתורה - אך פרנסה אין, ומנגד ישנם אנשים אשר פרנסתם מצויה להם לרוב, אך זמנם קצר ועסוקים בעסקיהם ואין סיפק בידם להגות בתורת ה'. וזו בקשתנו, 'אבינו מלכנו כתבנו בספר' - שנוכל להגות בספר התורה הזאת, וגם שתהיה לנו - 'פרנסה וכלכלה'.

אבינו מלכנו כתבנו בספר לזכויות

צריך להבין ממה שייד לבקש כתבנו בספר זכויות, הרי אם הזכויות קיימות הרי ודאי שהקב"ה "זוכר כל הנשכחות" ואם הזכויות לא קיימות אז מה שייד לבקש על זה? מתרץ ה"שפתי חיים", תפילת ראש השנה מסמלת את שאיפתנו האמיתית להמלכת הקב"ה בעולם, ושכל מאווינו כאן בעולם יהיו לחיים רוחניים, גם בקשה זו מהותה היא שאנו שואפים לזכויות ומכירים שרק הם קובעות את דיננו וזו היא תפילתנו, ועוד, אנו מבקשים סיעתא דשמיא שנוכח שתקבע מדרגתנו לחיים אמיתיים ולזכויות, וזוהי נדבך במציאות אמיתית רוחנית ונתרחק מעולם הדמיון הגשמי.

רבי מיכל זילבר מתרץ, היום כל הרצאה מקליטים ומפיצים את ההקלטה בכל מיני אמצעים, אחרי שזה מוקלט, רק הקב"ה יכול להחליט כמה אנשים ישמעו את זה וזוהי ירבו זכויותי, וזה מבקשים שהקב"ה יזכור אותנו ויהיו לנו זכויות להפיץ תורה וקדושה בעולם.

אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתנו

בספר "מאזני צדק" מפרש הרב מנחם שפירא מה ששמע מאחיו ר' מרדכי זצ"ל. בתפילת אבינו מלכנו יש שתי בקשות רצופות, א', "אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתנו", ב', "אבינו מלכנו זכור כי עפר אנחנו". מדוע נסמך אבינו מלכנו הראשון לזה? והסביר על פי מה שכתוב, שאם הקב"ה יעניש את האדם לפי מעשיו ולפי האמת, העונש יהיה בלתי אפשרי ולא ישאר ממנו כלום. לכן מעניש הקב"ה את האדם רק לפי דרגתו האמיתית "אדם" שבא מהאדמה. וזה שאנו מבקשים "פתח שערי שמים לתפילתנו", אבל גם אז כשהשמים נפתחים "זכור כי עפר אנחנו".

אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך

רבי שלמה לייב מלענטשנא זצ"ל התייבב פעם אחת לפני התקיעות, ואמר: רבונו של עולם, יהודי כשהוא מפיל בשגגה את התפילין על האדמה, הוא נחרד וצם יום תמים מגודל הצער, משום שבתפילין נמצא שמך הקדוש, ואיתא בגמ' (ברכות ר) שאנחנו היהודים הגנו התפילין שלך - 'תפילין דמרי עלמא' מאי כתיב בהו? 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' ומתפללים אנו משום כך ומבקשים ממך: "אבינו מלכנו הרם קרן

עם לקוח אחר. הבן עלעל בדפים שלפניו ואמר לאותו לקוח במעט טרוניה: רשום כאן חוב ישן על שמך, אולי כבר הגיע הזמן לפרוע את החוב? האב בשמעו זאת חש שלא בנוח, והעיר לבנו אל תיקח ממנו כסף עבור החוב כבר מחלתי לו מזמן ואין לו כאן שום חוב. רגז הבן וטען: אם החלטת למחול לו - טוב מאוד, אבל למה לא מחקת את סכום החוב מן המחברת? אם מוחלים צריכים גם למחוק, הנה עכשיו גרמת לי אי נעימות שאני מבקש ממנו כסף, בעוד אתה בעל החנות כבר מחלת לו.

הרבי הבחין במתח שנוצר, ניגש אל השניים כשפניו נוהרות משמחה ואמר להם: רבותי, גרמתם לי הנאה מרובה בשיחה שלכם, עכשיו נתחדש לי דבר נפלא. בעשרת ימי תשובה מבקשים אנו 'אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו', מדוע 'מחוק' דווקא? רק הכוונה כדברי הבן, שאומרים לאבינו שבשמים אם אכן מחלת לנו על העבירות למה הן נשארו כתובות?! מבקשים אנו 'מחוק ברחמיך הרבים' ואל תשאירן כתובות, שלא יבואו אלינו שוב לגבות אותן. זו סגוריה טובה ופשט טוב - אמר להם הרבי.

ועוד במשך כל הדרך לביתו חזר על הדברים למשמעו, ואמר לו: כל דבר הקורה בעולם שייד בהשגחה פרטית לכל אחד, הנה קיימנו 'הלומד מכל אדם', מכל מצב שהוא יכולים ללמוד דבר מה לעבודת ה', אין לך אדם שאין לו מקום ואין לו שעה, מכל אחד יש מה ללמוד. [הובא בספר 'תנחומיד' ישעשעון נפשי']

אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים

מדוע בעת אמירת 'אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים וכו', פרנסה וכלכלה וכו' גאולה וישועה וכו' - נוהגים העולם לומר בקול רם, ולקראת סיום אמירת אבינו מלכנו מנמיכים את קולם.

רבי גד'ל אייזנר זצ"ל ביאר זאת בדרך משל: משל לסוחר שנכנס לבית מסחר לסיטונאים, ומגיש רשימה ארוכה של מוצרים שברצונו לרכוש, ובעל העסק מזיע וטורח זמן רב, ואוסף עבורו את הסחורה מן המדפים, ומסדרם לפניו, ואזורים עבורו. בסיום האיסוף מגיש בעל העסק לסוחר את החשבון אשר גדל לסכום עתק, מנמיך הסוחר את קולו ולוחש מאין לי כסף רב כל כך לשלם לך?! גוער בו בעל העסק: היתכן כזאת שהנך מטריח אותי כל כך, ובסופו של דבר אין בידך לשלם כלל?! משיב לו הסוחר: אכן מזומן אין תחת ידי, אך באפשרותי לתת לך המחאה דחויה לזמן ממושך.

והנמשל הוא: אף אנו כלפי הקב"ה, מפרטים בקול רם את רשימת בקשותינו, חיים טובים, פרנסה וכלכלה, גאולה וישועה, וכו', אך בסוף הרשימה, אומרים אנו להקב"ה "אבינו מלכנו, חננו ועננו כי אין בנו מעשים" - אין לנו מאין לשלם עבור כל בקשותינו, "עשה עמנו צדקה וחסד" - הב לנו את בקשתנו בדרך צדקה וחסד כהמחאה דחויה - "והושיענו".

ישראל עמך', שכן איך אתה יכול לראות ולחשות - ריבונות של עולם, כשהתפילין שלך מתגלגלות על גבי האדמה בבזיון ובחרפה.

ביאור נוסף, כתוב בגמ' (פסחים פ"ז): 'לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים'. אמר המגיד מקוניץ, נמצא על פי זה, שמה שהגלה הקב"ה את היהודים אל הגולה כביכול הקב"ה רוצה להשיג רווח מן העסק הזה, לקבל ריבית. אבל לאמיתו של דבר רואים אנחנו כי לא זו בלבד שאין הגלות מכניסה שום רווח, אלא הקרן עצמה נתונה גם היא בסכנה, ושהרי בכל דור נושרים מן העם היהודי איברים חיים שאינם חוזרים אליו עוד לעולם. לפיכך אנו פונים אל רבונות של עולם ומבקשים ממנו - 'הרם קרן ישראל עמך' - הזדרז והשתדל להציל ככל האפשר את שארית ישראל - את החלק הנשאר מן הקרן, כי רווח בוודאי ובוודאי העסק הזה כבר לא יכניס לך.

"עשה למען יונקי שדים שלא חטאו, עשה למען גמולי חלב שלא פשעו",

פעם בימי הרחמים והסליחות שאל מלמדו של הילד יניק וחכים - אהרן, שלימים גדל שמו ונתפרסם כהרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, מה חידשת היום? השיבו הינוקא: הנה אומרים אנו בסליחות 'עשה למען יונקי שדים שלא חטאו, עשה למען גמולי חלב שלא פשעו', ולכאורה אינו מובן, הרי לא מגיע לקטנים אלו שום שכר על מעשיהם, שכן מדובר בקטנים שאינם ברי דעת ואינם בעלי בחירה ולא שייך אצלם חטא כלל, אם כן כיצד מבקשים אנו שבגלל שהם לא חטאו ולא פשעו, יעשה הקב"ה אף למעננו ??! ויתרין הינוקא את קושייתו, אלא שכוונת חז"ל היתה על אשר אמרו שבעל תשובה כקטן שנולד דמי, וזה פירושו - אם הגדולים בעלי הבחירה, שבים בתשובה שלמה לפניך ונעשים הם לפניך כתינוקות שנולדו בלא חטא, כיונקי שדים וגמולי חלב, אנו מבקשים שאף אנו נזכה לשוב בתשובה שלמה לפניך, ובזכות זאת תעשה עמנו גדולות ונצורות למעננו ונזכה לשנה טובה ומתוקה.

קריאת התורה

בכל יום מימי ראש השנה קוראים בתורה ומפטירים בנביא, ביום הראשון קוראים בתורה 'וה' פקד את שרה' [בראשית כ"א א'], וקוראים למפטיר "ובחודש השביעי" [במדבר כ"ט א'], ומפטירים בנביא כה אמר ה' מוצא חן במדבר [ירמיה ל"א א'], וביום השני קוראים בתורה את פרשת העקדה [שם כ"ב א'] וקוראים למפטיר בתורה כמו ביום הראשון, ומפטירים "ויהי איש אחד" [שמואל א' א'], דבר מעניין חישב ומצא רבי יעקב עדס, שסך כל מנין הפסוקים שקוראים בתורה בקריאות אלו כולל המפטיר, עולה שבעים פסוקים, מנין הפסוקים שקוראים בנביא הוא חמישים ושבע, סכום כל הקריאות בתורה ובנביא יחד עולה - מאה עשרים ושבע פסוקים, כמניין שנות חייה של שרה, שהתחלת הקריאות ביום הראשון של ראש השנה הוא בעניינה "וה' פקד את שרה".

אמר אחד המגידים: הנה יש שני קריאות התורה בראש השנה, ביום הראשון קוראים 'וה' פקד את שרה, וביום השני עקדת יצחק. ולכאורה ביום הראשון היה צריך לקרוא עקדת יצחק שזה היום העיקרי בראש השנה וצריך להזכיר זכותו של יצחק, וא"כ מדוע מזכירים את עקדת יצחק רק ביום השני? אלא לפני שקוראים פרשת עקדת יצחק צריך לדעת איך הצמיחו אברהם ושרה כזה בן שמוכן ללכת למסירות נפש לעקוד עצמו על קידוש השם וכלשון המדרש שאמר לאביו שיעקוד אותו היטב שלא יפול בו מום ויפסל לקרבן... ואת זה אנחנו קוראים ביום הראשון, על ריחוק ישמעאל מבית אברהם, ורק ע"י שדאגו להרחיק את יצחק מסביבה רעה, יכל יצחק לגדול ולהגיע למה שהגיע ואילולי כן כבר היה נופל ברשתו של ישמעאל (כמו שהעידה תורה ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק וכו') ולא היה יכול להגיע לדרגות כאלו שאליהם הגיע.

"וה' פקד את שרה" (בראשית כ"א - א)

הטעם שקוראים בראש השנה "וה' פקד את שרה", כותב ה"חפץ חיים", [עין ח"ח עה"ת, הח"ח חייו ופעלו עמוד תשי"ח], כי לידה זו הייתה כנגד ולמעלה מדרך הטבע, שהרי לא היה שייך בסדר העולם שיהיה לה ילדים [ע"י יבמות ס"ד:], ולהורות לנו כי ר"ה הוא זמן של מהפיכות לטובה ולברכה למעלה וכנגד הטבע, ואף אם ח"ו עד עתה היו לו צרות למעלה מראש, מעתה 'דף חדש' מתחיל, והכל יתהפך לטובה.

"ויאמר יצחק אל אברהם אביו ... ואיה השנה לעלה" (כ"ב - ז)

סיפר רבי פסח פלדשטיין זצ"ל מתלמידי ישיבת סלבודקה, שפעם בשבוע היה רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל מגיע למסור שיעור בישיבה, אבל התנה זאת מראש שהבחורים לא ישאלו שאלות במהלך השיעור, ורק אחרי סיום השיעור הסכים לשמוע את קושיותיהם. פעם אחת במהלך השיעור כששטח בפניהם את יסודות הפלפול אשר עומד להרצות בפניהם, אחד הבחורים המצויינים לא יכול היה להתאפק והקשה קושיא חזקה על יסוד השיעור. הגאון לא התייחס לשואל ולקושייתו והמשיך לומר את השיעור כאילו לא אירע דבר.

בסיום השיעור קרא הגאון לבחור זה, ושאלו: מדוע בעקדת יצחק חיכה יצחק שלושה ימים כדי לשאול את אביו "איה השנה לעולה" ולא שאל זאת מיד כשיצאו לדרך כשראה שלא נטלו שם עמם? שתק הבחור ולא השיב. אמר לו הגאון: יש לי שני תירושים על קושיא זו, תירוץ האחד על דרך הפשט, ותירוץ השני על דרך המוסר. התירוץ שעל דרך הפשט: הסביר הגאון לבחור, הינך מתגורר בבני ברק ואינך יודע כיצד היו גרים בעיירות של פעם, שלכל אחד היתה רפת עם בהמות על יד הבית, וגם כאן חשב יצחק שלבטח כאשר נגיע למקום ההקרבה יש שם רפת ואז תהיינה לאברהם אביו בהמות לשחוט, ולכן לא שאל עד עתה, אך כשהגיעו להר המזריחה ולא ראה לא רפת ולא בהמות, שאל את אביו "איה השנה לעולה" ??!. והתירוץ שעל דרך המוסר: כל זמן שאליעזר

וישמעאל הלכו ביחד איתם הבין יצחק שאין זה מן הראוי לשאול שאלות כשאחרים שומעים, ורק כעת שאברהם אמר להם "שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה", ונותר הוא לבדו עם אביו, אז שאל את אביו "איה השה לעולה?", והדגיש הגאון לפני הבחור, 'הבנת! לא כל דבר צריכים לשאול כשאחרים שומעים !!!

"ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם ויאמר הנני ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני" (בראשית כ"ב - י"א - י"ב) הקשה הגר"א מוילנא זצ"ל, יש לדקדק בתיבת "ממני" - וכי ח"ו למלאך הקריב אברהם? והיה לו למלאך לומר נאם ה' כמו באמירה השניה [פסוקים ט"ו-ט"ז] "ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך?"

ותירץ, הנה ידוע שמכל עשיה של מצווה נברא מלאך, וגם ידוע שלפי גודל האהבה, הזריזות, היראה והכוונה בעת עשיית המצווה - כך היא מדרגתו של המלאך הנברא מהמצווה הזאת. והנה כאן המלאך אשר בא אל אברהם הוא היה המלאך שנברא ע"י מצוות העקידה. ולפי"ז מובן מה שאמר המלאך "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה וגו' ממני", רצה לומר ע"י מדרגתי הגדולה אני יודע את גודל מעלתך ביראת ה' ו"ממני" אני יודע זאת.

על פי יסוד זה ביאר הגר"א אמר אמת" מה שאומרים בראש השנה ויו"כ בתפילת 'ונתנה תוקף' - "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין", שיש לדייק מה למלאכים לרעוד מיום הדין, הרי דנים את בני האדם ולא את המלאכים? רק כפי שאמרנו - שמכל מצווה נברא מלאך, כפי גודל האהבה, הזריזות, היראה והכוונה בעת עשיית המצווה, נמצא שכעת כשכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, באם יש פגם בעשיית המצוות הדבר ניכר בצורתו של המלאך, ולכן אותם המלאכים שנבראים מהמצוות של בני האדם רועדים אף הם מיום הדין.

"כי שמע א-להים אל קול הנער כאשר הוא שם" (בראשית כא, יז - קריאה ליום א' דר"ה)

יש להבין מה ענין סיפור מעשה הגר וישמעאל בראש השנה. אכן, אמר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל [ע"י ילקוט משה [גורדון], פר' ראה, דברים י"א - כ"ו], לימוד זכות גדול יש כאן. שכן אמרו חז"ל [ר"ה טז:] 'אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר 'כי שמע אלקים אל קול הנער כאשר הוא שם'. שאף על פי שעתידיים בניו להמית את ישראל בצמא, מכל מקום לא נידון ישמעאל אלא לפי מעשיו של אותה שעה, ואותה שעה צדיק היה [פס"ז בראשית כא, יז: רש"י בראשית שם]. כך גם, כאשר עומדים ישראל לבקש מחילה ושופכים לב כמים לפני יושב במרומים, מיד קופץ המקטרג ואומר: הנה תכף יחלפו הימים הנוראים, והכל ישובו לחטאייהם כבתחילה. על כן מזכירים אנו לפני הקב"ה, הלא את ישמעאל לא דנת

אלא לפי מעשיו של אותה השעה, על כן חוס נא אף עלינו לחון אותנו על פי שעה זו דהשתא.

לפי אותו רעיון פירש ה"ישא ברכה" ממודו"ץ זצ"ל [ראש השנה, ד"ה ליודע], כי זהו שאומרים 'ליודע מחשבות ביום דין' (פיוט 'לא-ל שרך דין), ויש לתמוה, וכי בשאר ימות השנה אינו יודע מחשבות, חלילה, והלא מכיר הוא אף במחשבה שטרם נוצרה, ואף בטרם כל יציר נברא כבר גלויות לפניו מחשבותיו [בר"ר ט' - ג]. אלא אדרבה, ביום דין הקב"ה אינו דן את האדם אלא לפי מחשבותיו ורצונותיו הטובים של יום זה עצמו. שאם מסכים במחשבתו להיטיב דרכיו באמת מהיום והלאה, אף שגלוי לפניו כי בעתיד לא יעמוד בקבלתו זו, מכל מקום אינו דן אלא לפי מעשיו ומחשבותיו של אותה השעה, ביום דין.

"והנה איל אחר נאחזו בסבך בקרניו" (בראשית כ"ב - י"א) לשם מה האיל שהקריב אברהם תחת יצחק בנו, היה צריך להיות אחוז בסבך בקרניו?

וביאר המהרי"ל דיסקין [הובא בספר 'ליקוט אמרים' בשם רבי זרח ברורמן] היות שמעשה העקידה היה בעיצומו של מועד, או ראש השנה או יום כיפור (הדעות חלוקות בענין), נמצא שהיה אברהם מנוע מליטול את האיל לקרבן מפאת איסור צידה. על כן זימן לו הקב"ה את האיל כשהוא אחוז בסבך בקרניו, והרי הוא כניצוד ועומד שמותר ליטול דאינו מחוסר צידה כדאיתא בגמ' [ביצה כ"ד].

"ובחדש השביעי באחד לחדש וכו' יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט - א') יש להבין: מפני מה רמזה התורה על מצוות תקיעת השופר בלשון: "יום תרועה", ולא כתבה אותה בפשטות, כפי שכתבה את מצוות התקיעה ביובל [ויקרא כ"ה - ט]: "והעברת שופר תרועה"?

מפרש הצ"ח [חגיגה י"ד]: הלכה היא שאין אומרים הלל בראש השנה כביתר המועדים, והטעם לזה כתוב בגמ' [ריה ל"ב:] ששעה שבה "מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו", אינה שעה ראויה לאמירת שירה. בדברי הגמרא מבואר שחרדת הדין צריכה להיות עלינו במשך כל יום ראש השנה, ויש לומר כי לפיכך כתבה התורה את מצוות השופר בלשון 'יום תרועה', ללמדך שאין היא ככלל המצוות שהמקיים אותן יצא ידי חובה ודיו, אלא חרדת הדין המתעוררת בלבו באמצעות השופר צריכה ללוותו במשך כל היום.

עוד יש לשאול, מדוע נעלם בתורה מהות ראש השנה, מפני מה נאמר סתם "יום תרועה יהיה לכם" ולא שזה היום בו יושב אלוקים למשפט ?? מבאר רבי יהונתן אייבשיץ, שכל זה לטובת עם ישראל. יונה הנביא ברח וביקש לכבוש נבואתו ולא ללכת לנינוה. כי ידע שהגויים בנינוה ישובו בתשובה ובכך יעוררו חימה על ישראל שהם אינם שבים בתשובה, לכן מסר נפשו, למות בשביל ישראל. כך הדבר, אם הגויים היו יודעים שראש השנה הוא יום הדין לכל השנה, היו חוזרים בתשובה, והיה, כי

בזה קטרוג על ישראל. לכן הקב"ה העלים מהם ענין יום הדין. אם זה היה כתוב בתורה היו הגויים יודעים מזה רוב האומות מאמינים בתורה שבכתב ומוודים כי היא מכורא עולם, לכן ענין יום דין ומשפט נמצא רק בתורה שבעל פה. לכן אמר דוד המלך "מגיד דבריו ליעקב ... לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", שהעלים מהם שהוא יום חוק ומשפט, ולכן "הללויה", הגדיל חסדו איתנו מאד בזה. ("יערות דבש" ה')

"יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט - א')

היעב"ץ בסידורו בהלכות שופר כותב: שופר בגימטריה תקפ"ו, והלכות שופר נמצא בסימן תקפ"ו, ואע"פ שלא התכוין המחבר לכך, כי מהשמים הסכימו על ידו כי עשה את חיבורו לשם שמים, וכל העוסקים במלאכת שמים לשמה מראין להם סימן טוב מה שלא עלה על דעתם.

"בחדש השביעי באחד לחודש וגו' ועשיתם עולה לריח ניחוח לה" (במדבר כ"ט - א' - ב')

כתוב ב"משנה ברורה" [סימן תקפ"א - ס"ק ו', ומקורו באלה רבה]: 'ועוד טעם שקבעו ד' ימים לאמירת סליחות לפני ראש השנה, שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ד' ימים קודם הקרבה. ובכל הקרבנות בפרשת פנחס כתוב 'והקרבנות עולה', ובראש השנה כתוב 'ועשיתם עולה' - ללמד שבר"ה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ד' ימים לבקר את מומי חטאתו ולשוב עליהם'.

ביאר רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל בספרו "תפארת שמשון", למדים אנו מדבריו, שבראש השנה ישנו יסוד של מסירות נפש, כל יהודי מחויב להקריב עצמו לקרבן לעולה - היינו למסור נפש למען הקב"ה. ואין מדובר כאן בקרבן שלמים שבו גם הבעלים אוכלים מהקרבן. אלא בקרבן עולה שבו הכל עולה כליל לקב"ה, עלינו למסור הכל למען שמו ית' באהבה. הבעיה היא שהמושג 'מסירות נפש' הפך להיות הגדרה שכיחה מאוד אצלנו, כל דבר קטן נחשב כבר כמסירות נפש...

נתבונן אפוא, מהי מסירות נפש אמיתית וכיצד היא באה לידי ביטוי בחיי היומיום שלנו. כל אחד מאיתנו משתדל לקיים את המצוות, אך קיום המצוות והגישה אליהן נקבעים ברובם לפי האווירה והסביבה שבה אנו נמצאים. בעבר הלא רחוק היו צדיקים ותלמידי חכמים שלא היה קיים אצלם המושג ללכת לישון, הם היו לומדים ולומדים עד שהיו נופלים. היום ביישובות מתמיד' נקרא מי שאחרי השעה אחת עשרה בלילה מוסיף עוד שעת לימוד, ואילו על רבי ישראל סלנטר זצ"ל מסופר, שלגביו לא היה קיים המושג שינה, הוא פשוט למד ולמד עד שנפל באפיסת כוחות.

אם נשאל את 'המתמיד' של ימינו מדוע אינו לומד כמו רבי ישראל סלנטר? הוא לא יבין כלל את השאלה, הרי אני לא רבי ישראל סלנטר, עבורי השעה שתים עשרה בלילה היא שעה אחרי סיום זמן הלימוד, צורת החיים שלי שונה מזו של הגרי"ס. כמו כן אם נשאל בעל הבית

שחוזר הביתה בשעה תשע בערב אחרי לימוד דף היומי, למה הוא לא לומד עוד שעה ?? הוא יענה 'הרי אינני אברך'. לכל אחד יש את ההגדרה וההבנה שלו מהי התמדה, ועל דרך זו גם לכל יהודי ישנה הגדרה משלו מה נקרא לשון הרע, מה נחשב שבירת התאוות, ואיך צריכה להיראות השבת, כל אחד קובע זאת לפי צורת החיים שלו. להמחשת הענין הביא מעשה - שפעם התארח בביתו של הגאון הרב יושע בער סולובייצ'יק זצ"ל ראש ישיבת בריסק יהודי אמריקאי, ובתוך דבריו אודות משפחתו הוא התבטא ואמר: 'אצלנו אין מותרות, רק את הצרכים ההכרחיים' ... נענה ר' יושע בער זצ"ל ואמר לו: פעם בכפרים הקטנים ברוסיה לא היה חיידר לילדים, והעשירים היו נוהגים לשכור מלמד שילמד את בניהם. יום אחד נערכה מסיבה אצל אחד העשירים והוגשו שם מאכלים כיד המלך, בסוף הסעודה הובא כמנה אחרונה 'קומפוט' מיוחד מאוד. המלמד ניגש ליענקלה תלמידו ואמר לו: אתה זוכר שלמדנו אודות שבירת התאוות, כעת הזמן המתאים ליישם זאת הלכה למעשה. ענה לו יענקלה: מסכים אני למה שדברנו, אולם לא כעת, מנה זו היא הכרחית, כמנה השניה אשבור את תאוותי. וכך אמר ר' יושע בער: כולם מודים שהמנה הראשונה הכרחית, והמנה השניה היא בגדר מותרות, כל הויכוח הוא מתי נגמרת המנה הראשונה ומתחילה המנה השניה ... כששואלים יהודי מדוע אינו חי באותה דרגה בה חיו רבי עקיבא אייגר או ה"חתם סופר" זצ"ל? תשובתו היא: 'אינני יכול, מדובר על דברים שהם בבחינת המנה הראשונה ההכרחית, זוהי צורת החיים שלי'. השאלה היא היכן בדיוק עובר אצל האדם הגבול בין המנה הראשונה למנה השניה. הזוהר גבול זה - היא מסירות נפש של ממש.

תקיעת שופר

למנצח לבני קורח מזמור

נהגו לומר טרם התקיעות ז' פעמים מזמור זה. כבר דקדקו המפרשים על סיבת הדבר שנבחר מזמור זה בדווקא, בזמן נעלה ומרומם כזה, טרם קיום מצוות תקיעת שופר, ומדוע לא מזכירים מזמור העוסק במצוות התשובה - שהרי זאת אחת מסיבות התקיעה?

ביאר הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, דהנה מזמור זה מלמדנו כיצד עלינו לנהוג ברגע מרומם זה, מאחר שאין אדם שלא חטא ורבים עלולים להישבר בנפשם ולומר אף ביום המשפט והנשגב ראש השנה - מה לנו כי נחזור עתה בתשובה, הרי אף בשנה שעברה עמדנו באותו המעמד וקבלנו על עצמנו קבלות טובות ושבנו בתשובה, והנה שוב חזרנו לאותה הדרך והרענו את מעשינו, האם עתה הוא הזמן לעשות שקר בנפשנו ושוב לקבל קבלות ללא כיסוי?! לזאת אומרים אנו בדווקא מזמור זה של בני קרח, אשר היו מראשוני המרד על מנהיגם של ישראל, והרימו ידם כנגד משה רבינו ותורת ה', אבל ברגע האחרון בעמדם על פתחה של גיהנום הרהרו בני קרח בתשובה וכך נצלו הם וכל הדורות שאחריהם.

ערבוב השטן

אמרו חז"ל: "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב את השטן" באמת היו צריכין לתקוע רק בתפילת מוסף על סדר הברכות ולמה מקדימין לתקוע לפני כן, כדי לערבב השטן. ביאור הדברים כותב רבי משה מרדכי אפשטיין: הוא השטן הוא יצר הרע, חוזקו ותוקפו של קטרוג השטן הוא כפי רוב גדולת יצר הרע בלב האדם ולכך מקדימין לתקוע לערבב את היצר הפנימי להתעורר בתשובה, וממילא השטן המושטין יעורבב כדוגמת הספינה, טרם הפרדה נשמע קול צפצוף כל מי שטרם עלה ידרו לעלות פן יאחר את המועד, כן רבותי מי שנתעורר מכבר ושב בתשובה בוודאי יזכה לכתובה וחתימה טובה, אמנם אם ישן עד עתה ועדיין שקוע בהבלי הזמן קנאה תאוה וכבוד, אזי אוי לו אם יישאר ח"ו כך לכן מקדימין לתקוע.

הוסיף ופירש רבי פנחס הלוי הורוביץ רבה של פרנקפורט (לחמי תודה: [לרצ"ה הורוביץ מפרנקפורט] שבת תשובה תקס"ח): מצות השופר מעוררת את ישראל לשוב בתשובה, וכשהם מקיימים אותה בשמחה ובחביבות, אות היא כי שבו מאהבה ולא רק מיראה. עובדה זו מבלבלת את השטן וגורמת לו להימנע מהזכרת עוונותיהם, לפי שבכך יגרום הוא דווקא לריבוי זכויותיהם, כמבאר בגמרא [יומא פ"ו], שהשב מאהבה "זדונות נעשות לו זכויות".

רבי לוי יצחק מברדיטשוב פגש אדם רשע קודם ראש השנה, ואמר לו: דע לך שאני מקנא בך ביותר. תמה האיש ואמר: וכי מה יש לרבי לקנא בי? נענה רבי לוי יצחק: הלוא רבותינו אומרים 'כל העושה תשובה מאהבה זדונות נעשין לו זכויות', שער נא בנפשך - אם בעל עבירה גדול כמוך יעשה תשובה בלב שלם, יתהפכו לך כל העבירות שעשית לזכויות, כמה זכויות יהיו לך - אלפים ורבבות, ללא ספק שמספר זכויותיך יהיו הרבה יותר משלי. ובאומרו כן תפסו רבי לוי יצחק בבגדו, וכל כך הפציר בו שיעשה תשובה, ולא זו משם עד שאותו אדם גמר בלבו לשוב בתשובה שלמה.

רבי יצחק אייזיק מוויזשניץ זצ"ל בספרו "נחל יצחק" שואל, מה מפחד השטן מקול שופר, ואם משום שמזכיר אילו של יצחק, הרי אנו קורין פרשת העקידה בתורה, ומזכירין בכל יום עקידת יצחק, ולמה מתערבב דווקא מן השופר? ועוד - כתיב [עמוס ג' - י'] "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", וקשה, מה החרדה מקול השופר דייקא, והרי יש כמה וכמה כלים המשמיעים קולות חזקים פי כמה, אמאי יחרדו דווקא מן השופר? ותירץ על פי מה שפירש רש"י ז"ל על הפסוק [בראשית כ"ב - י"ג] "והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו" - 'שהשטן סבכו וערבבו באילנות'. שהיה השטן מתאמץ לבטל את אברהם אבינו ע"ה מעבודתו הקדושה בעל כורחו, ולזה ביום הדין תוקעין בשופר זכר לאילו של אברהם אבינו ע"ה, שסבכו השטן בקרניו, שלא די שהסיתו השטן למנוע מן העקידה, אלא אף בפועל ממש התאמץ למנוע מעבודתו הקדושה. ותקיעה בקרן האיל

אף אנו בעמדנו ברגע נעלה זה - אל לנו לעשות חשבונות, כי חובה עלינו ללמוד מבני קרח להתגבר ולהרהר אף אנו עתה בתשובה שלמה, והקב"ה יסייע ויעזור לנו להצילנו משטן המקטרג ומכל פגע רע, ויכתבנו בספרן של צדיקים גמורים בגשמיות ורוחניות.

וזהו לשון קודשו של הרש"ש בספרו "נחל שלום" [פלא יועץ אות ר' ר"ה]: כל עיקר תיקון השופר למעלה תלוי בתשובה... ואפילו אם יש בידו של אדם חטא מהחטאים המעכבים את התשובה... ביום הזה גורם לפתח לו שערי תשובה, כי שערי תשובה פתוחים "והתעוררות תשובה מעט היום, הוא כנגד טרח גדול בזמן אחר", ולכן עת לחננה ושעת רצון (בזמן התקיעות) להתחרט חרטה גמורה (בהרהור)... ולקבל כל אחד ממנו לשוב מאיזה עון שבידו, ואל יפחת כל אחד ממנו, מלשוב מאיזה חטא קל או חמור "כי בזה זוכה להיות צדיק בעל תשובה, ומכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות".

על הפסוק "ובני קרח לא מתו" (במדבר כ"ו - י"א) כתב רש"י "ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום וישבו שם".

מלשון רש"י שכתב "הרהרו תשובה בלבם" דייק רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל, שלא התוודו ולא התחרטו וקיבלו על העתיד, כפי כל דיני התשובה, אלא, רק הרהרו בתשובה ובוזה זכו להינצל, רואים מזה כמה מועיל הרהור טוב (ובלבד שיהא הרהור אמיתי) ויש קונה עולמו בשעה אחת, והקב"ה דן את האדם על כל חלק ממחשבתו, לא רק במחשבת והרהור עבירה, דגם הרהור טוב של חרטה לוקחים בחשבון. והנה בקידושין [מ"ט:] איתא, דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו. משמע דאע"פ שלא התוודה והתחרט, אלא, רק הרהר תשובה הוא נחשב לצדיק גמור (ועי' מנ"ח מצווה שם"ד).

החסיד המפורסם רבי מרדכי ראקוב זצ"ל נענה פעם מתוך שמחה אל רבו הרה"ק ה"חזו"ה מלובלין" - היום אירעו ניסים ונפלאות לבני ישראל, שאלו הרבי לפשר כוונתו, השיב החסיד, כי אילו היו קובעים לומר קודם התקיעות ז' פעמים פרק קי"ט לא היינו מגיעים לתקוע בשופר מחמת אריכות הפרק... הגם שבפשטות נראים הדברים כמילתא דבדיחותא בעלמא, מ"מ עומק יש כאן, שהרי פרק קי"ט מדבר על 'תמימי דרך' השלמים בעבודתם, שם נאמר אשרי נוצרי עדותיך... בכל ליבי דרשתך... ותורתך חנני, דבקתי בעדותיך, זכרתי משפטך מעולם, חצות לילה אקום... טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף... מעתה, אם היו אומרים פרק זה לפני התקיעות היו המקטרגים מתעוררים לטעון שיפשפשו במעשיהם של בני ישראל האם 'קיים זה מה שכתב בזה'... ומי יעמוד בדקדוקי המשפט. אכן נס גדול הוא שאומרים 'למנצח לבני קרח מזמור'... (באר הפרשה)

מעוררת זכות על ישראל, לפי שמוכיר שהשטן שונא כ"כ לישראל, עד שעושה פעולות למונעם מעבודתם יותר מתפקידו - להסיתם לדבר עבירה, וקשה מאד ללחום נגד שונא כזה, שעושה כל הפעולות ומתאמץ להכשיל ולהחטיא את ישראל רח"ל, מה שלא נתפקד על זה מאיתו יתברך. והוא עצמו אינו עושה כן לשאר אומות, כמו דאיתא [סוכה נ"ב]. 'שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל'. שזה אינו לקיים תפקידו, אלא רק להרוס לישראל דייקא ר"ל.

ומשום כך, השטן מתערבב מהשוfer דווקא, שמוכיר עוונות ורשעותו שכל כוונתו להרע לישראל דייקא, שהם בני א-ל חי. וגם באזני האדם מעורר קול השופר חרדה גדולה, כי מזליה חזי שבזה מוכירין את כוחו ושנאתו של השונא הגדול הרי הוא השטן, ודבר זה מעורר חרדה גדולה בלבבות אנוש, שמתעוררים לתקן את דרכיהם ועושים כל טעדיקי להישמר ממנו.

הנה אמרו חז"ל שצדיקים ורשעים נחתמים לאלתר זה לחיים וזה למיתה ובינונים תלויים ועומדים עד יו"כ. וכו' נכתבים לחיים, לא זכו ר"ל .. ויש להקשות ע"ז ג' קושיות א. הרי הרבה צדיקים גמורים מתים והרבה רשעים גמורים חיים. ועוד שכתוב שאדם נידון בר"ה ונחתם דינו ביו"כ, משמע שזה מתייחס לכל אדם. ועוד שיוצא מהמימרא הזאת שרק בינונים שהם מחצה על מחצה נידונים ביו"כ. ולא מסתבר כי כמעט אין כאלו בני אדם שבדיק יש להם מחצה על מחצה זכויות וחובות ובשביל הקצת אנשים האלו עושים את יו"כ? תשובה: על השאלה הזאת עמדו הרבה מהראשונים ובראשם התוס' הרא"ש והרמב"ן. התשובה הרווחת על כלל השאלות הנ"ל, שצדיקים הכוונה בדין ורשעים בדין, היינו שיש מי שנכתב למיתה אפי' שהוא צדיק והיינו רשע בדין שהורשע בדין. ויש שהוצדק בדין ואפי' שיכול להיות רשע. ומאידך רוב רובם של העולם הם בינונים היינו שלא הוכרע דינם עד יו"כ.

מאה קולות

נהגו ישראל לתקוע מאה קולות, ודבר זה נלמד בגמרא [ר"ה ל"ג]: מהפסוק [שופטים כ"ח - ל'] "בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בושש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו", ושם בתוס' [ד"ה שיעור] - שלכן תוקעין מאה קולות כנגד מאה ולכאורה צריך ביאור, וכי לא מצאנו מהיכן ללמוד רק מגויה זקנה (אן אלמע ערב'קע).

אלא, ידוע מאמרם שמלאך מן השמים עמד וספר כל פעיה ופעיה, וכאן גילו לנו שאפילו דמעותיה של ערביה זקנה אינם במקרה, אלא כל דמעה שדמעו עיניה היה קצוב ושקול מן השמים, ומלאך 'ספרן' עד שהגיעה ל'מאה קולות' שהיו קצובין לה מן השמים, ק"ו לכל דמעה וכל פעולה קטנה של כל בר ישראל יהיה מי שיהיה, הכל מדוד ספור ומנוי מן השמים.

וכן מובא ברש"י [ר"ה ל"ג: ד"ה שלוש יבבות], 'תרועה - קול כל דהו', לרמוז שכל קול - אפילו קטן ככל שיהיה עולה לרצון למעלה, כי אין 'קרעכץ' (אנחה) אחד ההולך ריקם.

וכמו שביארו בטעם הדבר שלמדו חז"ל 'מאה תקיעות' מאותם מאה יבבות של אם סיסרא, וכנוצר לעיל, שבאו חז"ל לרמוז לנו עד כמה הקב"ה מצפה לבניו אהוביו שישבו אליו, כי כשם שאמו של סיסרא לא יכלה לשאת את איחורו, ובמר ליבה בכתה והורידה דמעה אחר דמעה 'מדוע בושש לבוא', כך כביכול אמו עילאה - השכינה הקדושה מבכה על בניה שישבו ויתקרבו באמת ובתמים, וכלשון הפסוק 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברו בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו'... וכדאיתא בתנא דבי אליהו [רבא, פרק ל"א] מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה.

יש שביארו את עומק הכוונה, שאם סיסרא ידעה שבנה סיסרא מנצח תדיר בכל מלחמותיו ויוצא מהם כשידו על העליונה, אך כעת כשראתה שבושש לבוא, נכנס החשש בליבה שמא הפעם שונה הדבר וקרב המלחמה מתנהל בקשיים רבים, ובפחדה כי רב החלה לבכות ולייבב מאה פעיות. כמו כן לדידן בראש השנה עלינו לעורר את ליבנו על ידי מאה הקולות, שהנה אכן, עד השתא הכא זכינן לחיות בטוב ובנעימים, ועודנו נמצאים על פני האדמה, מכל מקום מי יודע אם גם הפעם יעבור כל הדין עלינו בשלום ובשלווה, ועל דא וודאי קא בכינן, להתעורר לשוב אל ה' ולפעול שנה טובה ומתוקה. (באר הפרשה)

תפילת מוסף

הנני העני ממשע

בעיירה אחת שהיתה סמוכה לפרמישלאן דר איש עשיר, תקיף ואלים, שרצה להיות שליח ציבור בביהכנ"ס שבעיירה ולעבור לפני התיבה בימים הנוראים. בני העיירה לא היתה דעתם נוחה ממנו, אבל נתיראו מפניו לסרב לו ולעמוד כנגדו. נמלכו בני העיירה ושלחו שלוחים לרבי מאיר מפרמישלאן וצ"ל לשאול בעצתו כדת מה לעשות. השיב להם הצדיק, שהיות שדרכם של בעלי התפילות מכל הערים הסמוכות לבוא אליו קודם ראש השנה להזכיר את עצמם, ולהתברך ממנו, ומסתמא יבוא גם ה'בעל תפילה' שלכם, לכן אראה אז את אשר לפני ואדע מה לעשות.

קודם ראש השנה כשכל בעלי התפילות מהסביבה הגיעו לפרמישלאן אכן הגיע בתוכם גם העשיר הלז, את כולם פטר רבי מאיר בברכה, ואחר כן פנה לאותו העשיר ואמר לו: שמע נא, שלוש תפילות מצינו בתהילים: 'תפילה למשה', 'תפילה לדוד', 'תפילה לעני', 'משה רבינו' היה אמנם כבד פה וכבד לשון, אבל הוא היה אבי הנביאים ורבן של ישראל, 'דוד המלך' היה נעים זמירות ישראל, והעני' לבו נשבר בקרבן - 'לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוזה'. אף בבעלי התפילות של ימינו ישנן שלש דרגות

אלו: יש מי שאינו יודע נגן, אבל הוא צדיק הדור, ותפילתו בבחינת 'תפילה למושה'. יש מי שאינו כל כך צדיק אבל הוא יודע נגן ומכבד את ה' מגורו, ותפילתו בבחינת תפילה לדוד, ויש מי שאינו לא צדיק ולא יודע נגן, אבל הוא עני ולבו נשבר בקרבו, ותפילתו בבחינת 'תפילה לעני'. והנה אתה - צדיק אינך, יודע נגן אינך, וגם עני ב"ה אינך. ואם אתה רוצה להיות בעל תפילה בימים הנוראים, עלי להתפלל עליך שתבוא עליך אחת משלוש הדרגות הללו שבבעלי התפילה, והרי תבין מאלו של התפלל עליך שתהיה פתאום צדיק או יודע נגן, הרי זו תפילת שוא, ואין לי עצה אחרת אלא להתפלל עליך שתיעני, ותהיה תפילתך בבחינת 'תפילה לעני'. לא, לא, לא" צעק העשירי בבבלה, "אינני רוצה להיות בעל תפילה" ...

"ותפתח את ספר הזכרונות ומאליו יקרא" (ונתנה תוקף)

שואל האדמו"ר מקוסין שליט"א בספרו "הצבי והצדק", מה צורך יש בזה הנס שיהיה נקרא ספר הזכרונות מאליו?
וביאר שהוא כעין שאמרו חז"ל עה"פ [אסתר ה' - א'] "בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות ויהיו נקראים לפני המלך", ודרשו בגמ' [מגילה ט"ו:] 'מלמד שנקראו מאליהם', ופירשו בזה הטעם שנקרא מאליו עפ"י מה שכתוב ב"תרגום שני" שסופרי המלך היו שונאי ישראל ולא רצו לקרוא את הכתוב בטובת מרדכי, לכן סיבב הקב"ה שיהיו נקראים דווקא במקום הזה, וכן י"ל הכא נמי דהמקטרגים והמסטיגים באים למנוע מלהקריא את ספר הזכרונות, אשר בו נכתבו הזכויות והמצוות של ישראל, וגם קושי השעבוד שעובר עליהם בכלל ובפרט, שהוא אשר גרם להם לרפיון בקיום רצון ה', ע"כ עשה הקב"ה חסד עימנו שיהיה ספר הזכרונות נקרא מאליו, ואז נקראים כל אלה הזכויות, ומהפך מדת הדין לרחמים. וזה שכתוב 'ותפתח את ספר הזכרונות ומאליו יקרא'.

"בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון"

רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל גאב"ד קהל חוג חתם סופר ב"ב בספרו 'רשומים בשמן, בשם רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, שהיה אומר בימי הרחמים דברי סנווריא על עם ישראל, וכה אמר: בראש השנה יכתבון' - הנה הגויים עובדי רצונך, בעצם יום ראש השנה הם כותבים, וביום צום כיפור יחתמון - ובעצם יום הכיפורים הם חותמים, 'כמה יעברון' - כמה עבירות הם עושים, 'וכמה יבראו' - וכמה ממזרים הם מביאים לעולם. א"כ הנני שואל מלפניך - רבוננו של עולם, מי יחיה" - מי ראוי שיחיה, 'ומי ימות' - ומי מגיע לו ע"פ הדין שימות ...

"ובשוfer גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע"

בפיוט "ונתנה תוקף שייסד רבי אמנון כתוב: "ובשוfer גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע", תיאור המבאר משפט זה אמר רבי משה מרדכי

אפשטיין ראש ישיבת חברון, נתאר לעצמנו כשעומדים אנשים רבים למשפט חמור ולפניהם צוות שופטים העומדים לחרוץ את גורלם, הכרעה זו עלולה להיות מחרידה, הציבור עומד דרוך לשמוע את פסק הדין, באותה שעה רוצה מאוד האדם לדבר אך אינו מסוגל להוציא הגה, הלב כולו כואב ואי אפשר לבטא זאת בשפתיים, מרוב החרדה הלב מאובן ואזי שורר שקט דממה אשר היא בעצמה מפרשת כי עומדים כאן לפני דין נורא ואיום וקשה לדבר בשעה זו.

כל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון

שואל רבי אברהם בנימין זילברברג זצ"ל אב"ד פייטסבורג בספרו "זכרון אברהם", למה כתבו הלשון 'כל באי עולם' ולא אמרו כלשון התוספתא וכלשון כל בני אדם?

וביאר, דבזה מרומז שגם המתים ידונו בר"ה ויוה"כ, כמו שמובא בשו"ע [או"ח סימן תרכ"א - סעיף ו'] נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים ומזכירים נשמותיהם, דהמתים ג"כ יש להם כפרה ביוה"כ. וכתבו בשם מהרי"ו, דבשביל זה נקרא יום כפור בלשון רבים "יום כפורים", משום דהוא יום כפרה לחיים ולמתים. ומעתה יש לפרש, דזהו מרומז בתיבות 'כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון', דלאו דווקא החיים - שהמה נקראים בני אדם, אלא אפילו שהיו באי עולם ועתה הם כבר בעלמא דקשוט, ג"כ עוברין בראש השנה ויום הכיפורים.

כבני מרון

הגמרא בראש השנה (י"ח.) מביאה שלושה פירושים מה הכוונה "כבני מרון": האחד - "כבני אמרנא", ככבשים. השני - "כמעלת בית מרון", שהיה מקום צר ללא מעקה ומתחתיו תהום. אילו היו שניים מהלכים בו זה לצד זה, עלולים היו ליפול, לכן הלכו בו אחד אחד. והשלישי - "כחיילות בית דוד".

אך יש להבין מה הצורך בשלושה משלים ודוגמאות? רבי ראובן קרלינשטיין היה רגיל לומר מה שהסבירו בנובהרדוק, שלושה משלים אלו שהביאה הגמרא הם כנגד שלושה סוגי אנשים - ישנם אנשים רחוקים, שאינם יודעים כלום. 'מסכנים'. עבורם ראש השנה מסתכם באכילת הסימנים, ראש של כבש, ראש של דג, תפוח בדבש, גזר, סילקא, כרתי, רימון ותמרים. אמנם הסימנים הם עניין גדול. זה דינא דגמרא - סימן טוב לשנה טובה ומתוקה. אבל מבחינתם זה הכל. ועל סוג אנשים אלו הגמרא ממשיכה לכבשים שצריכים רק אוכל, ויותר מזה כלום.

יש סוג אחר של אנשים. הם יודעים שראש השנה הוא יום דין ופחד, וביום הזה יכתבו מי יחיה ומי ימות מי יעני ומי יעשר, הם מתפללים ובוכים ריבונו של עולם, כתבנו בספר החיים. מבחינתם ראש השנה הוא יום של סכנה, ואת סוג אנשים אלו הגמרא ממשיכה למעלות בית חורון שאפשר ליפול בה לתהום, וצריך לבקש רחמים.

אבל יש סוג שלישי - כחיילותיו של בית דוד. חיילים הולכים למלחמה, והם יודעים שלשם כך זקוקים הם להכנה טובה: תרגול, נשק ותכסיסים. ככל שיתכוננו טוב יותר, יש סיכוי גדול יותר שיצליחו ולא יפלו במלחמה. יתירה מזאת, במלחמה יש שני צדדים. המנצח יוצא ברכוש גדול - כובש שטחים, מקבל שלל, מושל על עם נוסף, ואילו המפסיד נמצא בצרה צרורה אצל אנשים כאלו, ראש השנה הוא ודאי גם יום דין, אבל הוא גם יום של הזדמנות גדולה. אפשר לצאת מראש השנה ברכוש גדול!

"לדוד ה' אורי וישעי", ואמרו חז"ל: "אורי - ראש השנה, וישעי - ביום הכיפורים". מובן שיום כיפור הוא ישועה גדולה, שהרי יש בו כפרת עוונות, אך מהו האור שיש בראש השנה, יום הדין? כשעומד יהודי וממליך את הקב"ה בפסוקים של מלכויות ובשופר-הוא יכול לזכות! אמנם ה' אינו צריך שימליכוהו, אבל הוא רוצה שיעשו זאת. "והיא תפארתך". מי שמקבל את מלכות ה', מעיד על עצמו שהוא עבד ומשועבד לחלוטין לבורא העולם ולתורה הקדושה, וכשיהודי מגיע למצב כזה - הוא יכול להרוויח מיליארדים!! זהו האור של ראש השנה. (יחי ראובן, מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל)

"בבקרת רועה עדרו"

כבר אמרו המושלים על הא דאמרו בתפילת ונתנה תוקף 'בבקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבטו, כן תעביר ותספור ותמנה נפש כל חי', ומהו הדמיון לרועה.

וביארנו שהכוונה לעת אשר הרועה 'מעשר' את עדרו, שהרי הוא מעבירם אחת לאחת דרך פתח צר, ועל כל 'עשירי' שבהם מכה בשבט הטבול בסיקרא (מין דיו אדום). הצאן שכבר עברו את הפתח נכנסים לחצר הסמוכה, וביניהם אף כל ה'עשיריים' אשר הסימן האדום על גביהם, וכולם משתובבים יחדיו, ואילו היו יודעים שסימן זה בא לומר שתיכף יבוא הרועה וימסרם לשחיטה, ודאי שהיו ממהרים כל עוד רוחם בנפשם לשטוף ולהעביר מעליהם סימן ואת זה.

כמו כן בימים אלו, ישנם אנשים אשר ל"ע נכתבים ונחתמים לאלתר ל... אך אינם יודעים ומכירים בזה וממשיכים את הילוכם בנחת עם כל הקהל הקדוש, בטוחים ושאננים, במקום שיחושו למחר לרחוץ את עצמם מכל ה'סימנים' שאינם טובים. ועל כל אחד להתעורר לרחוץ רשימה וחתומה זו על ידי 'תפילה רותחת' ובמעייני דמעות המתגבר, אולי ירחם עליו האלוקים. (באר הפרשה)

ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה

מובא בשם האריז"ל שהקשה, למה 'מעבירין' ולא מבטלין את הגזירה? וביאר, כתוב במשנה [ברכות פ"ה], 'אמרו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולה ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מניין אתה יודע? אמר להם: אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל', והקשה - למה הוצרך רבי חנינא בן דוסא לומר 'זה חי וזה מת' - ולא הסתפק לומר 'זה

חי'? והוא משום שגזירת ה' אין לבטל, כדכתיב 'ודבר אלוקינו יקום לעולם', הביטול של הגזירה בא בדרך העברת הגזירה מאדם צדיק לאדם רשע, כדכתיב [משלי י"א] 'צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו', ולכן כשהתפלל רבי חנינא על החולה שיתרפא, אמר 'זה חי וזה מת', שמישהו אחר יבוא במקומו שתחול עליו הגזירה, 'ויבוא רשע תחתיו'. ולכן כתיב כאן 'ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', שמעבירין את רוע הגזירה על הרשע כדי שהצדיק ינצל.

"כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות"

מצעדי גבר" (סדר זכרונות)

דייק רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, מה הכוונה 'ופקודתו'? וביאר, האדם נידון בראש השנה על כל מעשיו, לא רק על אלה המעשים שאדם חייב באופן אישי לעשות או שמוזהר להימנע מפעולה מסויימת, אלא שישנם בני אדם שבתוקף תפקידם ומעמדם, מוטל עליהם אחריות למעשים ופעולות שעליהם לסדר, ואם מזניח אדם זה את חובותיו יש לזה השלכות על התנהגות האחרים. גם על דבר זה יש לאדם לעשות חשבון נפשו, עד כמה השתדל למלאות חובותיו, 'מעשה איש ופקודתו' - מה שהוא חייב לעשות בתוקף תפקידו, שלא להתרשל בהם במשך כל השנה.

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל

בפרשת בלק כשבלעם בא לקלל את ישראל, כתוב ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (כ"ג - כ"א), אומר ה' "מגלה עמוקות", זמן שיגור השליחים מבלק אל בלעם, היה בסוף חודש אלול, וכשבא בלעם לקלל את ישראל היה זה בכ"ט אלול, לכן נאמר "ויקם בלעם בבוקר", שהשכים ומיהר כדי לקללם בראש השנה. ומדוע דווקא ביום זה? לפי שאז נמתח הדין על ישראל, והשטן מקטרג עליהם. ורמז לדבר, "לכה נא ארה לי", "ארה" - אר"ה (א'. ראש השנה). מה עשו ישראל? נהגו כמנהגם בכל הדורות ביום זה: תקעו בשופר וע"י כך ערבבו את השטן ונסתתמו קטרוגיו. על זה אמר בלעם: ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו", איני יכול לקלל את ישראל ולהרע להם, לפי שהריעו לפני ה' בשופר וערבבו את השטן. אומר ה' "חתם סופר", ה' אלקי ישראל בגימטריה שש מאות ושלוש עשרה, אנו ממליכים את הקב"ה על ידי תרי"ג מצוות התורה. אומר בלעם: "לא הביט און ביעקב", הקב"ה אינו רואה רעה בישראל, ומדוע? משום ש"ה' אלקיו עמו", כי עם ישראל מקיימים את תרי"ג המצוות ועל ידי כך "ותרועת מלך בו", הם ממליכים את ה' בעולם.

זה היום תחילת מעשיך - ויאמרו הנה יום הדין

במשנה במסכת ראש השנה [ט"ז]. בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר [תהילים ל"ג - ט"ו] היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובחג נידונין על המים.

שואל הר"ן [ג. מדפי הר"ף ד"ה בראש] בשלמא כל הפרקים שהעולם נידון, יש להם שייכות לזמן שבהם הם נידונים, פסח הוא זמן התבואה ולפני זמן הקציר, בעצרת דנים על הפירות שהוא זמן גידול הפירות, בחג נידונים על המים כי זהו הזמן לפני ימות הגשמים, אך מדוע האדם נידון בראש השנה, אמנם האדם נברא בראש השנה אך מה הקשר בין זה ליום הדין? מתרץ הר"ן דבר זה למדנו מדברי הפסיקתא, בכ"ה אלול נברא העולם, ומה שכתוב בגמ' רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, כוונתו על גמר בריאת העולם, כי ע"י בריאת האדם הסתיימה בריאת העולם בא' בתשרי, והוסיפו עוד בפסיקתא: נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון, שעה ראשונה עלה במחשבה, שניה נתעץ עם מלאכי השרת, בשלושה כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' זרק בו נשמה, בח' הכניסו לגן עדן, בתשיעית נצטווה, בעשירית סרח, באחת עשרה נידון, בשתיים עשרה יצא בדימוס, אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדין לפני בדין ביום זה ויוצאים בדימוס, וכל זה אימתי בחודש השביעי באחד לחודש.

אומר הר"ן, מכאן סמך למה אדם נידון בר"ה יותר משאר ימים, משום שבימים זה אדם הראשון נידון לכן לדורי דורות נקבע יום הדין ליום זה. ואף בשמים יש אות מיוחד המרמז שבחודש זה יש את יום הדין, שהרי מזל החודש הזה מאזניים, ומאזניים מרמזות על מאזני פלס ומאזני משפט אשר כל משפטי ה' אמת.

מוסיף הר"ן, לפי"ז מובן מה שאמרו בגמ' כמאן מצלינן האידינא "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון", כמאן, כרבי אליעזר, והכוונה על יצירת האדם, אבל בכ"ה באלול תחילת בריאת העולם הוא.

שואל הר"ן, כל מה שתירץ הוא רק לפי שיטת רבי אליעזר, אך לפי שיטת רבי יהושע שבחודש ניסן נברא העולם מדוע יום הדין נקבע לאחד בתשרי יותר משאר ימים? ומתרץ, רצה המקום לזכות את ישראל בדינם, ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה, שלפי שנתרצה הקב"ה ביום הכיפורים הוקבע יום סליחה לדורות, לפיכך גזר ה' שיהא אדם נידון בר"ה שעדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, ובינוניים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה, הרי נתנה להם תורה זמן כדי שבו יפשטו מעשיהם וישובו אל ה'.

ואפשר עוד שמר"ה עד יוה"כ התחיל ה' להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי, ולפיכך רצה הקב"ה לדון את בריותיו בזמן שהוקבע לסליחה וכפרה.

באין מליץ יושר מול מגיד פשע וכו' וצדקנו במשפט

'באין מליץ יושר' - מבאר רבי משה לייב מסאסוב, אם אנו במצב שאין מליץ יושר 'מול מגיד פשע', 'תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט' - נפתח חושן משפט ונראה את אשר נפסק להלכה במקרים כגון אלו: א. זכין

לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו (קידושין כ"ג), א"כ כיצד דנין אותנו לחובה בשמים שלא בפנינו?!? ב. אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו (אבות פ"ב, מ"ד), וכיצד דנין אותנו מלאכים שאין להם יצר הרע, ואינם יכולים להגיע למקומנו?!? ג. אין מעמידין לסנהדרין לא זקן מופלג ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהיה רחמן (רמב"ם, הלכות סנהדרין פ"ב, ה"ג), והרי המלאכים אין להם בנים.

והרבי ר' בונים מפרשיסחא היה אומר הרי נפסק להלכה [רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ט - ה"א] שבי"ד שכולו מחייב את הנתבע - זכאי הנתבע. אם כך אין לנו שום מליץ יושר, ועליך לפסוק את דינו לזכות, 'וצדקנו במשפט'.

"הרחום ומקדים רחמים לרוגז"

האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" הביא משמו של אביו מרן האמרי אמת' ז"ע שהכוונה בפיוט היא לשלושים ימי הרחמים - ימי חודש אלול - חודש הרחמים והסליחות שניתנו לישראל לפני בוא יום הדין, כדי להתכונן בהם לקראת משפטם. ומוסיף ה'פני מנחם', דהנה זמן בית דין הוא שלושים יום, דכידוע בית דין של מטה נותנים שלושים יום לאחר הדין - להפך בזכותו של הנידון, אולם בבית דין של מעלה רוצים לזכות את הנידון בדינו, על כן נותנים לו שלושים יום קודם הדין, והיינו 'מקדים רחמים לרוגז'.

רבי אלעזר קאליר זצ"ל בעל "חוות יאיר" מבאר, כתוב בגמרא [ר"ה ח:]: 'מלך וציבור - מלך נכנס תחילה לדין, מאי טעמא? מקמי דליפוש חרון אף', לפי זה ביאר, בראש השנה ישראל נכנסים תחילה לדין ואחריהם נידונים אומות העולם, שאם ייכנסו אומות העולם תחילה - נמצא שידון את ישראל בחרון אף. ותמה, מה ההבדל בין דין הנעשה בשעת חרון אף - לדין הנעשה שלא בשעת חרון אף, הרי ברור שדנים את מעשי האדם לגופם, וממה נפשך אם הוא נקי מחטאים - בוודאי ייצא זכאי בדינו ומה לו לחשוש, ואם יש בידו חטאים ועוונות - מה יועיל שידונו אותו שלא בחרון אף? והביא שאת ההבדל הסבירו כבר חז"ל, שאף שכרגיל אין מענישים בעולם הזה אלא על עבירות של 'לא תעשה', הרי שבעידנא דריתחא מענישים גם על 'עשה'. מצינו אם כן, שאילו היו אומות העולם נכנסים תחילה - היו ישראל נידונים בעידנא דריתחא, ואז היו ישראל נענשים אף על 'עשה', ואין לך אדם שאינו חייב על 'עשה'. לפי זה מבואר הפיוט, דזהו שאומרים 'הרחום' - שנוהג עמנו ברחמים וברצון, 'ומקדים רחמים' - מקדים את משפטן של ישראל שיעשה ברחמים, 'לרוגז' - שלא יהיה זה בחרון אף בגלל משפט אומות העולם. ומהו החשש הגדול מפני דין בשעת חרון, על כך מוסיף הפייטן ונותן טעם בדבריו - 'השווה ומשוה קטן וגדול', דבעידנא דריתחא משווים 'לא תעשה' ו'עשה' ומענישים עליהם ללא אבחנה, וכיון שכך - מי יוכל לצאת זכאי בדין זה.

לבוך לבבות ביום דין

רבי חיים מבריסק, כשהיה מגיע לפיוט ל**בוך לבבות ביום דין**, [פיוט שאומרים אותו בני עדות אשכנז], **ליודע מחשבות ביום דין** ... הוא היה פורץ בבכי. שאלו אותו רבנו, למה אתה בוכה?? כולם בוכים ב- "**ונתנה תוקף קדושת היום**", מי יחיה, מי ימות, מי בקיצו, מי לא בקיצו... מי יעני מי יעשיר .. למה אתה בוכה **בבוך לבבות**? ענה להם, כאשר בן-אדם כותב חוזה עם מישהו, והוא חותם על החוזה, הוא הולך לעו"ד, והעו"ד עובר על החוזה...ומאשר אותו. חלפו שנים, ומתברר שיש איזה פגם בחוזה. בא הבן-אדם לפני השופט וטוען, אמנם חתמתי, אבל בלב חשבתי אחרת. אומר לו השופט- אנחנו לא יודעים מה היה בלב, אנחנו יודעים מה חתמת. ואחרי שחתמת אין להשיב. אמר להם ר' חיים, אצל הקב"ה, זה בדיוק ההיפך - זה לא מה חתמת, אלא זה מה חשבת. בדינים של הקב"ה, אתה יכל להגיד שאתה ככה ואתה ככה, אבל "**לבוך לבבות ביום דין**", אבל הקב"ה בוחן את הלב שלך.

"ההגוי באהיה אשר אהיה"

הגמ' בשבת [נ"ה]. אומרת, חותמו של הקב"ה אמת. והמילה אמת רמוזה במילים אלו" אהיה אשר אהיה". אומר ה"אמרי אמת", "אמת" בגימטריה ארבע מאות ארבעים ואחד. אהיה בגימטריה עשרים ואחד - אשר אהיה - אם נכפיל את המילה אהיה ב"אהיה", התוצאה תהיה ארבע מאות ארבעים ואחד. וזה כוונת הפייטן בר"ה "וכל מאמינים שהוא דיין אמת, ההגוי באהיה אשר אהיה".

הסובל ומעלים עין מסוררים

כתוב בפסוק בתהילים [תהלים ל"ג י"ח] "הנה עין ה' אל יראיו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב", פירוש - אם ח"ו נגזר על אדם משפט מוות או רעב ח"ו, ביד הצדיק לשנות את גזר דינו, שע"י תפילת הצדיק, האות עין תצא מהמילה רעב ותישא המילה "רב", ואת האות עין יכניס למילה "מות" אחרי המ' ותתקבל המילה "מעוה", ואז ניצל ממות ומרעב. וזה הפירוש "הנה עין", האות ע', הקב"ה נתן ליראיו, לצדיקים, שהם יכולים להשתמש בהם לפי הבנתם. וזו הכוונה בתפילה בראש השנה "וכל מאמינים וכו' העליון ועניו אל יראיו", שנותן ה"עין" ליראיו, לצדיקים. אבל ברשעים שאינם מתנהגים כהוגן, כתוב "הסובל ומעלים עין מסוררים" ונשארה המילה "מות" בלי "עין", כי העלימו את העין מהרשעים. ואיך יכול הצדיק לעשות כרצונו ע"י האות "עין", כי מי שנגזר עליו רח"ל דברים רעים, יתן לצדקה הרבה ממון, ו"ממן" בגימטריה "עין", וכך יכולים להפוך את גזר דינו.

כמו שמצינו אצל קרח שעשיר גדול היה, כמו שמובא בחז"ל שקרח מצא את האוצרות של פרעה שיוסף הצדיק אסף בשנות הרעב, ולכן חשב קרח, אני יחלוק על משה, ואם ח"ו אני טועה ואקבל משפט "מוות", יש בידי הרבה כסף שבגימטריה "עין", ואכניס את האות "עין"

במילה "מות" ויהיה מזה "מעוה". אבל הקב"ה לא הסכים איתו, וכמו שראינו בתפילת ראש השנה "הסובל ומעלים עין מסוררים" ולא נותן להם לשים את האות "עין" לפי רצונם, ולכן קיבל עונשו. וזהו שאמרו אצל קורח "העניי האנשים ההם תנקר לא נעלה", האות "עין" ינקר ממעוה ויהיה מות במקום מעוה, וזה הכוונה "עינו" הטעתו, שחשב שיוכל לשנות גזר דינו ע"י האות "עין" ולא עלתה בידו ולא הצליח, כי עונש המחלוקת הוא גדול מאוד.

על כן נקוה לך

את תפילת "על כן נקוה לך" (הנאמרת אחרי עלינו לשבח) חיבר עכן, זה שמעל בחרם, ובגללו נהרגו אנשים.

איך יתכן שזכה עכן לחבר תפילה מרוממת זו, שיהודים אומרים שלוש פעמים ביום? ויותר מכך - בתפילת מוסף של ראש השנה, בחלק ה"מלכויות" אנו אומרים "על כן נקוה לך". במה זכה לכך עכן?

מכאן רואים - אמר **רבי חיים קניבסקי זצ"ל** - כמה גדול כוחה של תשובה, הרי בתפילה עכן כפר באשמתו, ואז יהושע עשה גורל, ויצא שהוא האשם, אמר יהושע לעכן: "בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית, אל תכחד ממני", ואכן כך היה: "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלוקי ישראל וכזאת וכזאת עשית" [יהושע ז' - י"ט - כ']. הוא הודה בחטאו, חזר בתשובה, ואף זכה לחבר את התפילה הזאת - "על כן נקוה לך ה' אלוקינו וכו' להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתו".

הרי לנו עד היכן יכול אדם להגיע מכח תשובתו!

ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור

עיקר ניסיון העקידה מתייחס אל אברהם אבינו - "והאלוקים ניסה את אברהם", וגם בהמשך הפרשה אומר המלאך לאברהם לאחר העקידה [כ"ב - י"ב] "כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". לעומת זאת, בתפילה, כשאנו רוצים לעורר זכות אבות, מודגש דווקא הניסיון של יצחק - "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור" [מוסף לראש השנה]. שואל ה"בית הלוי" מדוע בתורה מזכירים את אברהם, ובתפילה מדגישים את יצחק. אומר הבית הלוי, רואים אנו אנשים רבים שנכשלים ועוברים על איסורים שונים, והכל לטובת צרכיהם האישיים, לטובת בניהם או למילוי תענוגות. עם כל זאת, אם יעמידו אנשים אלו בניסיון של מסירות נפש, יהיו מוכנים למסור את נפשם ולהיות נהרגים על קידוש ה'. בניסיון איבוד תענוגות אינם עומדים, אך בניסיון מסירת נפש כן עומדים. מכאן, שקל יותר הניסיון להישחט ולאבד הכל, מאשר להישאר בחיים בריא ושלם ולהפסיד פרט אחד, האהוב והחביב. אצל אברהם הניסיון היה לאבד בן אהוב, בן יחיד ומיוחד שנולד לעת זקנותו. - א"כ ניסיונו של אברהם היה גדול יותר מניסיונו של יצחק. אך מה שבתפילה אנו מזכירים את הניסיון הקטן, כי

סתם כך לא יכולה זכות אבות להועיל לבניהם שעה שלא נשאר אצל הבנים את רושם העמידה בניסיון שבאבות כיון שאנו רחוקים מהעוצמה של שחיטת בן ע"פ ציווי ה', שהרי אנו בשביל בנים עוברים על ציווי ה', אבל זכותו של יצחק, הנמונות להישחט עבור רצון ה', גם לנו יש זיקה ויחס כלשהי אליה.

עוד מתרצים כי ליצחק זה יהיה ניסיון רק רגע אחד, אבל לאברהם יהיה קשה עוד יותר מחמישים שנה שיהיה לבד ויזכור כל רגע שהיה לו בן צדיק שנשחט לקרבן.

ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור

יש להבין מהי ההדגשה שהזכירה תהיה ברחמים, אם הקב"ה זוכר לבני אברהם את מסירות הנפש של עקידת יצחק ברור שזה יהיה לרחמים? מבאר השל"ה, הזכרת האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, יכולה להיות לפעמים לחסרון לבניהם, שהתביעה מעם ישראל יכולה להיות גדולה יותר בהזכרה זו, שאפשר לומר להם: עם כזה שהיו לו אבות קדושים כאלו, הדרישה מכם היא הרבה יותר גדולה. ועל כן אנו מבקשים מהקב"ה: שהזכרת זכות האבות לא תהיה בדרישה מאיתנו, אלא תהיה ברחמים, שבזכות אבותינו הקב"ה ימחל ויסלח לנו על הפעמים שבהם לא התנהגנו בצורה המתאימה לאבות קדושים כאלו.

"וגם את נח באהבה זכרת"

בסדר זכרונות שבתפלת מוסף של ראש השנה אנו אומרים: "וגם את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם, על כן זכרנו בא לפניך...". ויש להבין את פשר התוספת: "על כן זכרנו בא לפניך", הלא כבר פתחנו ואמרנו: "וגם את נח באהבה זכרת"? תירץ רבי ברוך אפשטיין מפינסק: על הפסוק "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" (י' - ט') פירש"י "בדורותיו" - יש מרביתנו דורשים אותו לשבח... ויש שדורשים אותו לגנאי: לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, מסדריה של תפלה זו סברו כשיטה השניה שהובאה ברש"י שתיבת "בדורותיו" נדרשת לגנאי, הינו שרק מפני רעתם של בני דורו נחשב נח כצדיק הראוי להצלה, ולכן הוסיפו לפרש את סיבת הצלתו: "מפני רוע מעלליהם" - על כן זכרנו בא לפניך.

כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות

מצעדי גבר

יש להבין מה הכוונה 'ופקודתו'? מבאר רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, האדם נידון בראש השנה על כל מעשיו, לא רק על אלה המעשים שאדם חייב באופן אישי לעשות או שמוזהר להימנע מפעולה מסוימת, אלא שישנם בני אדם שבתוקף תפקידם ומעמדם, מוטל עליהם אחריות למעשים ופעולות שעליהם לסדר, ואם מזניח אדם זה את חובותיו יש לזה

השלכות על התנהגות האחרים. גם על דבר זה יש לאדם לעשות חשבון נפשו, עד כמה השתדל למלאות חובותיו, 'מעשה איש ופקודתו' - מה שהוא חייב לעשות בתוקף תפקידו, שלא להתרשל בהם במשך כל השנה.

"כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב

שלם כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו ויגולו רחמיו על

מדותיך וכו'"

הקשה רבי יששכר דב מבעלזא זצ"ל, מה שייד לבקש 'כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיו את כעסך', וכי אפשר לדמות מידת רחמנותו של בורא כל עולמים למידותיו של בשר ודם? ותירץ, דהכוונה, דהנה מצינו בגמ' [סנהדרין פ"ט] ובמדרש [בראשית רבה נ"ו - ס], שבשעה שהלך אברהם אבינו אל העקידה עמד השטן לנגדו בכל מיני ניסיונות ותחבולות בכדי למנעו מלקיים רצון בוראו לעקוד את יצחק בנו, וכיון דחזא דלא שמייע ליה אמר ליה 'ואלי דבר יגונב' - כך שמעתי מאחורי הפרגוד 'השה לעולה ואין יצחק לעולה', אמר לו אברהם: כך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו'. והיינו שהשטן גילה לו כי מה שאמר לו הקב"ה "והעלהו שם לעולה" - לא היתה הכוונה לשחטו, רק להעלותו על המזבח - "והשה לעולה ואין יצחק לעולה", ועל כך השיבו אברהם אבינו שגם אם האמת כדברך איני מקבלה ממך, שכך עונשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו. וזאת כוונת עתירתנו, רבש"ע כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, והיינו שלא רצה לשמוע בקול השטן אף שאמר דברים הנראים אמת, מאחר שבאו מפי השטן. 'כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו', וכאשר יקטרג השטן על בני ישראל בטענות שיש בהם ממש, אל תשמע דבריו כלל, שכך עונשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו'.

ועל המדינות בו יאמר איזו לרעב ואיזו לשובע

בתפילת מוסף בראש השנה אנחנו מזכירים "ועל המדינות בו יאמר איזו לרעב ואיזו לשובע", ולכאורה זה נגד המשנה בראש השנה, שבפסח נידונים על התבואה, ומדוע מזכירים זאת בראש השנה. והתשובה, שבארץ ישראל באמת נידונים על התבואה בפסח, אבל בשאר ארצות, נידונים בר"ה על התבואה, ולכן אנו אומרים בלשון זו "ועל המדינות בו יאמר".

"כי אתה שומע קול שופר"

מובא במשנה [ראש השנה ג' - ב]: "כל השופרות כשרים חוץ משל פרה" והגמרא מסבירה טעם לכך כיון שאין קטגור נעשה סניגור ושופר של פרה עלול להזכיר חלילה את חטא העגל (בנה של הפרה). אבל יש לשאול: ידוע שכהן גדול לא היה נכנס לקודש הקדשים עם בגדי זהב כדי

שלא להזכיר את חטא העגל. יחד עם זאת מחוץ לקודש הקדשים היה הכהן הגדול עובד בבגדי זהב ורק בכניסתו לפני ולפנים היה פושט ולובש בגדי לבן. ומכאן שמחוץ להיכל אין חשש שקטיגור ייעשה סגור. אז אם כך מדוע אסור לתקוע בשופר של פרה? הרי התקיעה בשופר היא מחוץ לקודש הקדשים? מתרץ רבי ישראל מסלנט: הגמרא אומרת "שופר הואיל ולזכרון קא אתי כלפנים דמי" דהיינו התקיעה בו נחשבת כתקיעה בתוך קודש הקדשים. בשעת תקיעת שופר כל עם ישראל נמצאים כביכול בתוך קודש הקדשים.

"כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה"

מדוע על קול השופר כתוב לשון שמיעה ועל התרועה כתוב מאזין. כתוב בספרי [דברים פסקא ש"ו] 'האזינו השמים - לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר 'האזינו השמים', ולפי שהיה רחוק מן הארץ - אמר 'ותשמע הארץ אמרי פי'. בא ישעיה וסמך לדבר [ישעיה א' - ב'] 'שמעו שמים' - שהיה רחוק מן השמים, 'והאזיני ארץ' - שהיה קרוב לארץ'. מכאן אנו למדים שלשון 'האזנה' - מתייחסת לדבר קרוב, ולשון 'שמיעה' מתאימה יותר לדבר רחוק.

על פי זה הביא בעל ה"פרי מגדים" זצ"ל בהקדמתו ל'אורח חיים' [אגרת שניה, אות ס'], בשם הגאון רבי חיים כהן רפאפורט זצ"ל אב"ד לבוב, שפירש את לשון הברכה [מוסף לראש השנה] 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך', ש'שומע' קול שופר - מתייחס לצדיק, שאותו 'שומע' הקב"ה מרחוק, אבל ל'תרועה' שהוא שבירת הלב (גנוחי גנח', ו'לילי לילי') שמכוון על ה'בעל תשובה' כדכתיב [תהילים ל"ד - י"ט] 'קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע', אליו 'מאזין' הקב"ה מקרוב. וזה מה שנאמר בסוף הברכה 'ואין דומה לך', כי נוהג זה הוא להיפך ממידת בשר ודם - הנוהג קרבה לקרוביו, וריחוק לשאינם קרוביו. והוסיף ה'פרי מגדים' וכתב על פירוש זה 'ודברי פי חכם חן'.

אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים ואם כעבדים ענינו לך

תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו

הנה ידוע שדרגת 'בנים' עדיפה היא מדרגת 'עבדים', שכאשר בני ישראל עושים רצונו של מקום נקראים הם יותר בשם 'בנים', ומעתה יש לתמוה, שאם כשאנו כבנים אזי אנו מבקשים רחמנו כרחם אב על בנים - שאין לנו זכות אלא רק מבקשים רחמים, אם כן כיצד אנו אומרים שאם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתוציא לאור משפטנו, כלומר שנצא זכאים במשפט... והרי 'עבדים' זכותם פחותה יותר מ'בנים'... וביותר יש להקשות, שלכאורה יש בזה סתירה מיניה וביה, פתח ב'עד שתחננו' והיינו שמבקשים מתנת חיים, ומסיים ב'ותוציא לאור משפטנו' והיינו כמי שאומר ששורת הדין נותנת שכך צריך להיות...

ומבאר בספד"ק "זרע שמשון" [ואתחנן ד"ה ברכות], כי הנה עבד אין לו משלו כלום, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ואפילו אין לו זכות במעשי ידיו לצורך מזונותיו, כי יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך [גישן י"ב],

אלא שמחוייב הרב לגמול חסד עם עבדו, וכאותו מעשה המובא בגמ' [ב"מ פ"ג]. על רבה בר בר חנה ששכר פועלים להעביר חבית ושבירוהו בפשיעה, ובאו להתלונן בפני רב שהם עניים ואין להם מה לאכול, והורה לו שישלם שכרם לפני משורת הדין, וכדכתיב [משלי ב' - כ'] 'למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור'. ומעתה יתבאר בקשתנו 'אם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתחננו' - שתנהג בנו במידת הרחמים, 'ותוציא לאור משפטנו' - כמשפט האמור בתורה, שעל האדון לנהוג בעבדו צריך לנהוג לפני משורת הדין.

ביאור נפלא בזאת שמעתי ממו"ח הגה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל מישל נפלא, לעבד שסרח על אדונו ורוצה לשוב ולהתפייס עמו, הרי העבד בודק רק מתי שהאדון במצב רוח טוב ואז מנסה הוא לפייסו בשונה מבן אל אביו, שבכל מצב וזמן יבוא ויתפייס עם אביו. ולכן בר"ה שהוא יום דין ומתח אמרינו אם כבנים רחמנו כרחם אב עכשיו ומיד, ואם כעבדים ענינו לך תלויות, כיון שעכשיו הוא ר"ה והוא יום דין נמתין עד יום כיפור שהוא זמן של רחמים, ואז תחננו ותוציא כאור משפטנו. (מחזה אברהם להרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א)

מסופר, פעם נתלש למרן ה"חתם סופר" זצ"ל כפתור בבגדו והוא ביקש מבתו שתתפור עבורו את הכפתור. כשקיבל בחזרה את הבגד לידו כשהוא מתוקן אמר ה"חתם סופר" לבתו: יודע אני שלא את תפרת את הכפתור. התביישה בתו והודתה שאכן כן הוא, כי היא מסרה את הבגד למשרתת והיא זו שתפרה את הכפתור, אבל התפלאה מנין ידע אביה שלא היא תפרה זאת? השיבה החת"ס: הנה בכנף הבגד יש עוד קרע, שאמנם לא ביקשתי ממך לתקנו, אך מדרך הבת לתקן בעצמה דבר כזה גם בלא שתתבקש, ומכיוון שראיתי שהקרע לא תוקן הבנתי מיד שלא את עשית זאת, אלא המשרתת, מכיון שעושה אך ורק מה שמצווים עליה.

על פי מעשה זו ביאר הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, בראש השנה עומדים כולנו למשפט לפני המלך הגדול, השאלה היא רק - האם נישפט כבנים או כעבדים?! כמובן שכל אחד רוצה להיות כבן המלך, שהרי אינו דומה בן העומד לפני אביו למשפט, לעבד העומד לפני אדונו למשפט. הכל תלוי בכך, 'אם כעבדים' - האם אתה עושה רק מה שאתה חייב כמו המשרתת, חייב להתפלל - כדי שיהיה לך אוכל בריאות ופרנסה וכו', אם כבנים' - או שאתה מתפלל ומתנהג כמו בן הדואג כביכול גם לאביו, באיזה חלק בתפילה אתה יותר מכוון - האם בתפילה על הפרנסה, או כשאתה אומר 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך'.

פרפראות לסעודות

שופר של איל

כתוב בגמ' [ר"ה ט"ז]. 'אמר הקב"ה, אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה

זכרונכם לפני לטובה'. ואפשר לבאר סמיכות 'זכרונות' ל'מלכויות', כי הנה איתא שם עוד בגמ' 'אמר הקב"ה, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני'. והתמיהה ידועה מדוע נבחר ה'קרן' להזכיר עקדתו של יצחק יותר משאר אברי האיל (שהרי באותה מידה היה יכול הקב"ה לומר ליטול בר"ה 'רגל' של איל ולנענע בה...). אלא ביארו צדיקים, שהלא נאמר בעקדה [בראשית כ"ב - י"ג] 'וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו', וזאת רצו לרמוז בתקיעה ב'קרן' האיל - שעיקר החשיבות הוא בדבר הבא בעמל ויגיעה בעת שהוא סבך בסבך אחר סבך, ואין הולך הכל למישרין. ועפי"ז יתבאר שכאשר האדם 'ממליך' את הקב"ה עליו, ויודע שכל 'סבך' שאחוז בו לא נעשה מאליו אלא זהו רצונו של הקב"ה כדי שימליכנו משם דייקא, הרי באותה שעה עולה זכרוננו לטובה ונזכר לו עקדת יצחק, ודייקא סבך זה הוא המעורר את ה'רחמים' בעת תקיעת שופר. ומזה ילמד האדם לנפשו שבראותו שהוא סבך כל כולו, ועבודתו באה לו בקושי רב, שאם יקבל על עצמו את רצון הבורא באהבה ובהכנעה אזי נחמד הוא מאוד למעלה, ומעורר רחמים רבים על עצמו ועל כל העם.

שלשה ספרים נפתחים בראש השנה... אחד של צדיקים

גמורים

מי הם צדיקים גמורים, כתבו תוס', היינו מי שזכויותיו רבות על עוונותיו [ר"ה ט"ז]. וצריך עיון, איך יתכן שאחד כזה נקרא צדיק גמור כל עוד שיש בידו מיעוט עבירות?! לכאורה צדיק גמור הוא זה שאין בידו עבירות, שעשה תשובה עליהם?

כותב רבי אליהו אליעזר דסלר ("מכתב מאלהי" אלול ר"ה קכ"א): כבר כתב הרמב"ם שהערכת הזכויות והעבירות אינה לפי מנין, אלא לפי איכות. לפי זה יש לומר שרוב זכויות הכוונה שרוב שאיפותיו ורצונותיו הפנימיים הם לטובה - רוחניות, והוא נמשך אחר שאיפותיו אלו, הם שקובעים את מעשיו - 'צדיקים יצר טוב שופטם' - מנהיגם, לכך נחשב צדיק גמור. וגם אם עבר עבירות, מידת הרחמים מפרשת זאת ככישלון, כי הוא מתחרט עליהן חרטה אמיתית, ולכן נחתם לחיים, היינו שהוא חי ממש, כי האני שלו דבוק לרוחניות. רשע גמור, רובו רע, רוב שאיפותיו מגושמות, הן קובעות את מעשיו וממילא הם רעים, רק שהטוב מתלווה דרך אגב, כשאנו סותר את הרע, ולכן נחתם למיתה, כי גם בחייו מציאותו מתה, ועליו נאמר 'לא המתים יהללו'.

שני ימים לראש השנה

בכל 'יום טוב' עורכים בני 'ארץ ישראל' רק יום אחד ובני חו"ל עורכים יו"ט שני של גלויות, חוץ מיו"ט של ראש השנה שהכל עורכים ב' ימים של יו"ט...

מבאר ה'אמרי אמת', כי חז"ל רצו שכל בני יהיו שווים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם' - ולא יהיו 'אגודות אגודות'.

הוסיף לבאר בנו ה"בית ישראל", רבי יונתן אייבשיץ כותב בספרו "יערות דבש" [ח"ב דרוש א', ומקורו בתנ"כ א' וז"א כ"ב], ש'עשרת ימי תשובה' הם כנגד 'עשרת הדברות', נמצא שב' ימים דראש השנה הם כנגד 'אנוכי ה' אלוקיך, ולא יהיה לך', ושני דברות אלו עיקרי האמונה הם, בענין זה אי אפשר שיהיה איזה 'ספיקא דיומא' אלא יומא אריכתא כי הכל אחד ושלא יהיה כל הפרש וחילוק בין אחינו בני ישראל.

טעם נוסף כותב ה"בית ישראל", משום שלפי הקביעות יחול גם בשבת וראו חז"ל שיחבר המקדש ותיבטל הסנהדרין ולא יוכלו לתקוע בשופר, ויצא שתתבטל מצוות תקיעת שופר לגמרי וזה לא יתכן, ע"כ קבעו מלכתחילה ב' ימים של ר"ה, כדי שלפחות יתקעו ביום השני ולא תתבטל המצווה לגמרי.

ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו

כתוב בגמ' [ראש השנה ל"ב]: שבראש השנה "ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו". שואל רבי גד'ל אייזנר זצ"ל, עבור מה צריך לפתוח לפני הקב"ה ספרי מתים, הרי דנים את החיים ולא את המתים?

ותירץ, כאשר דנים את האדם, מניחים על כף המאזנים את כל יחסו של האדם, ומביטים בשושלת משפחתו, באם ממשוטי עם יחסו, מה לנו לבוא בדרישות מופלגות ממנו, משא"כ באם ממשפחת צדיקים ואנשי מעשה יחסו, הדרישות ממנו גבוהות ונעלות. ולכן כאשר דנים את החיים - בודקים אף בספרי המתים מי היו אבותיו ואבות אבותיו.

בעיר בראזר ששכנה בין ברנוביץ לבריסק התגוררה משפחתו של הבחור נתן מיישקוביץ ז"ל שזכה לשרת בקודש אצל מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל במשך שנים רבות ובלילות אף ישן עמו בחדר אחד. פעם סיפר שבאחד הלילות שלפני יום הדין - ראש השנה, התעורר משנתו לשמע קולות רחש בחדר, והנה הוא מבחין שמרן ה"חפץ חיים" יורד ממיטתו ומתחיל להתלבש לבדו למרות זקנותו המופלגת, כמובן שברצונו היה להמשיך הלאה בשנתו בשעה כה מוקדמת לפנות בוקר, ולכן הסתובב לצד השני שלא יבחין מרן בהקיצו, אולם ה"חפץ חיים" שכנראה כבר הבחין בכך ניגש לעבר מטתו וקרא לו: נתן האם אתה ישן? כמובן שהשיב את האמת שאינו ישן. אז אמר לו הח"ח: אם לא ישנים בוא ללמוד. מיד קם נתן והתחיל ללמוד, כשבחוץ עדיין שוררת החשכה שלפני עלות השחר. ה"חפץ חיים" לקח מסכת ערכין ופתח בה בדף י' והחל ללמוד את לשון הגמ' שם 'ר"ה ויוה"כ דאיקרו מועד ואיקדיש בעשיית מלאכה לימא (הלל)? משום דר' אבהו, דאמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה - רבש"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביוה"כ? אמר להן: אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני? ! לאחר שקרא את דברי הגמ' השתתק והשתהה קצת ולאחר מכך אמר: מה כתוב פה בגמ', ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו. בשלמא ספרי חיים מובן על מה

ולמה פותחים אותם - שכעת היא שעת הדין לדון את החיים, האם יזכו להמשיך לחיות או שיעברו מן העולם. אך לשם מה נפתחים גם ספרי מתים? הקשה ה"חפץ חיים", הרי הם כבר מתו, ונחתם כבר גזר דינם וענשם למיתה? אלא התירוץ הוא, הסביר הח"ח כך, ישנם שני סוגי מצוות - יש מצוה שלמרות שהיא מצד עצמה גדולה מאוד, אולם אין היא מצוה שנושאת פירות מעבר לעצם קיומה. ולעומתה יש מצוה שמצד עצמה היא לא כ"כ גדולה, אמנם היא מצוה כזאת שנושאת פירות ופירי פירות במישך הזמן, הרבה מעבר לשעת קיומה. מצוות חינוך למשל - הרי היא מצוה שנושאת פירות תמיד, אדם לוקח נער יתום עזוב ואוספו לתוך ביתו, מגדלו ומחנכו לתורה ומצוות, הרי בהגיע זמנו נושא הוא אשה ומקים משפחה, שאף את כל בני משפחתו מגדל כעת היתום הזה בדרך התורה בה חונך וגודל על ידי מאמצו, הרי לך הפירות של אותו חינוך שחינך הלה. ולפעמים במישך הזמן פותח יתום זה ישיבה שבה לומדים אח"כ מאתים בחורים. נמצא א"כ שלמאמצו ומגדלו של היתום יש כעת חלק ונוטל שכרו בכל התורה שלומדים מאות הבחורים הללו, אותו אסף לביתו. כשם שלרמב"ם נותנים שכר על מה שאנו היום בדורותינו לומדים רמב"ם. ומעתה מובן שזו הסיבה שספרי מתים נפתחים לפני ה' בימי הדין, שכן כעת דנים אותו על השכר שמגיע לו עבור פירות מעשיו שעשה בעודו בחייתו לפני כמה שנים, האם וכמה להוסיף לו שכר עבור פירות מעשיו הטובים. ואותו הדבר בדיוק גם להיפוך, סיים הח"ח דבריו באזני משמשו, דהיינו אם אחד עשה עבירה שנושאת פירות, הרי צריכים להוסיף לו לחשבון עבירותיו את פרי הפעולה וההשפעה הרעה שנעשתה מעבירתו שעבר בחייו. אלה היו דברי הח"ח באותו לילה שלפני יום הדין ר"ה, כפי שסיפר משמשו הנ"ל.

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים

כתוב בגמ' [ר"ה י"א]. שבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים, וצ"ב, למאי נפק"מ, הרי מאי דהיה היה. ותירץ החידושי הרי"ם: יש לומר, דהנקודה הישראלית נקראת יוסף, והיא יוצאת מבית האסורים שלה בראש השנה, כלומר, שאפילו אותם האנשים שהם ביד ליבם והם אסורים שלא יכולים לצאת לחופש - מיצרם ותשוקות ליבם וכו', יוצאים בר"ה לחופש, כי על כן החודש הזה נקרא 'תשרי' מלשון 'שרי ואסר' (קשר והתיר הקשרים), שהחודש הזה מתיר אסורים.

עוד מובא בשם החידושי הרי"ם, שהגם שאין לנו שמץ השגה בקדושתם של האבות והאמהות הק', אך מדברי הגמרא ששרה ורחל נפקדו בר"ה, מבואר, שאף הן לא היו יכולות לפעול לעצמם זרע של קיימא, אלא רק בר"ה לגודל סגולת היום. ומכאן נלמד ק"ו בן בנו של ק"ו אלף פעמים לדידן, עד כמה עלינו להשתדל בכל עוז ותעצומות לנצל את ר"ה, כי ממנו תוצאות חיים.

ה"חפץ חיים" היה אומר, שמי שאינו מתעורר בראש השנה לעמוד בתפילה ובתחנונים, הרי הוא דומה לבעה"ב שארמונו עולה בלהבות, והוא נח על משכבו בנחת וברוגע, ואף שכולם צועקים לעברו 'אש, אש', הרי הוא מתעלם מהם ואינו טורח להביא מים כדי להציל את רכשו. והנמשל ברור, שבעת כזאת יש בידו לפעול שיפסקו עליו שנה של שפע וברכה, ואילו הוא בסכלותו מתנהג כאותו טיפש שאינו מתאמץ להציל מן הדליקה. ובוזר מבואר דברי הירושלמי [הובא ברמ"א סימן תקפ"ג - סעיף ב'] 'מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה', היינו שאינו נותן אל ליבו לנצל את הזמן 'בריש שתא'.

מסופר שבקום המדינה היה שנה אחת שהיה חורף קר מאוד, אנשים רבים הצטננו והתקררו עקב הקור העז. אירע מקרה אחד יוצא דופן בירושלים, שאברך צעיר נשוי טרי, הצטנן אף הוא וקיבל דלקת ריאות חריפה, ושכב במיטתו בלא יכולת לתפקד, ציבור גדול התפלל לרפואתו, אך מצבו התדרדר מיום ליום, עד שנסתלק לבית עולמו. הדבר גרם לזעזוע גדול בקרב תושבי ירושלים. כאשר כיבדו את רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר להספידו, פתח ואמר: הנה שמעתי אנשים מרננים שהקור העז הוא שהרג את האברך, והמסקנה: שצריך להישמר מן הקור. אך דעו נא רבותי! לא הקור של שבט הוא זה שהרגו, אלא הוא נפטר עוד כשהשמש קפחה על ראשו בראש השנה... אמת יש להיזהר מן הקור, אך צריך לדעת שכל המתרחש במהלך השנה, כבר נגזר ונקבע בראש השנה.

"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" (תהלים פ"א - ד')

כתוב בגמרא [ראש השנה ח.]. 'איזהו חג שהחדש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה'. ביאר המגיד מדובנא בספרו "אהל יעקב", בנוהג שבעולם אדם שיש אצלו אורח ומזדמן אליו איזה אורח נכבד מאוד גדול המעלה, הוא שמח אותו ביותר עד שדבר זה מעיב ומכסה על האורח הקודם - שאין הוא שם לב אליו כל כך לטפל בו, וכל זאת מתוך חשיבותו המיוחדת של אורחו החדש. כמו כן לגבי ראש חדש, שאנו שמחים לקראתו בכל תחילת החדש, אבל כשבא חדש תשרי ובאותו יום מזדמן האורח הגדול - ראש השנה, שמקבלים את פניו מתוך חרדת הקודש, דבר זה מעיב ומכסה על חשיבותו של ראש חדש. וזהו 'איזהו חג שהחדש מתכסה בו' - שראש השנה מכסה ומעיב על חשיבותו של ראש החדש.

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש

לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com